

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده مقالات

کنفرانس بحران کرونا
و مسئولیت‌های حقوقی و اخلاقی
مربوط به رعایت سلامت همگانی

(دارای کد ISC به شماره ۳۲۸۴۱-۹۹۲۰۰)

آبان ۱۳۹۹

گروه حقوق و فقه اجتماعی
پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

پایگاه استادی علوم بحران اسلام

چکیده مقالات

کنفرانس بحران کرونا

و مسئولیت‌های حقوقی و اخلاقی مربوط به رعایت سلامت همگانی

تپه و تدوین	دکتر حسین جوان آراسته و اسماعیل یارمحمدی
ناشر	پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
ISC	۹۹۲۰۰-۳۲۸۴۱
صفحه‌آرایی	تحریر اندیشه

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، نیش میدان علوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه،
تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات ۳۲۱۱۱۳۰۰) شماره: ۳۲۸۰۳۰۹۰، ص.پ. ۳۱۵۱-۳۷۱۸۵

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اُسکو، پلاک ۴، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
کمیته علمی کنفرانس	۱۴
کمیته اجرایی کنفرانس	۱۵
محورهای کنفرانس	۱۶

فصل اول: کرونا و مسئولیت‌های حقوقی در ابعاد ملی

مسئولیت مدنی و مصلحت: مبنای جبران خسارت	۲۱
ابوالقاسم علیدوست	
تقابل حق دادخواهی اداری شهروندان با کرونا و ویروس؛ راهکارهای کاهش مراجعه شهروندان به دیوان عدالت اداری	۲۲
محسن آهنگر / فاطمه افشاری	
مسئولیت حقوقی سازمان‌های حکومتی در ایران در تأمین حق بر سلامت با نگاهی گذرا به همه گیری ویروس کرونا	۲۳
رضا آئیدی	
میانی فقهی و حقوقی مسئولیت کیفری ناشی از انتقال ویروس کرونا در فرض مداخله عوامل متعدد	۲۴
علیرضا امام دادی / علی چهکندی نژاد	
انتقال ویروس کرونا و ارتکاب فعل نوعاً جنایت‌آمیز در فقه امامیه و حقوق کیفری ایران	۲۵
علیرضا امام دادی / سید حسن هاشمی / علیرضا عزیزی	
نقد و بررسی صلاحیت ستاد ملی مقابله با بیماری کرونا در نظام حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران	۲۶
سیداحمد حبیب‌نژاد / سجاد جلالی	
جستاری در برخی چالش‌های سیاست‌گذاری در مواجهه با پاندمی کووید-۱۹	۲۷
مهدی خاقانی اصفهانی	
تحلیل لزوم رعایت بهداشت همگانی بر مبنای قواعد فقهی و حقوقی	۲۸
وجیهه داستانی حسین آبادی	
حمایت ویژه دولت از اقشار آسیب‌پذیر در شرایط اضطراری با تأکید بر دوران کرونا مبانی، اصول و راهکارها	۲۹
تقی دشتی	

- ۳۰ پارادایم واگذاری خدمات عمومی سلامت به سازمان‌های مردم‌نهاد
رضا زهروی / مریم بیات
- ۳۱ چالش تعظیم شعائر دینی و مصوبات ستاد ملی مبارزه با کرونا.
سید محمدمهدی غمامی
- ۳۲ تأثیرات اپیدمی کرونا بر هنرهای تجسمی و نمایشی با رویکرد اخلاقی
رومینا محمودی زیرابی / سید محسن هاشمی
- ۳۳ بررسی فقهی حقوق مبتلایان به کرونا.
سیف‌الله صرامی
- ۳۴ محدوده زمانی فورس مازور بودن بیماری‌های مسری با تأکید بر کووید ۱۹
علی اصغر گل‌محمدی
- ۳۵ بررسی فقهی ضمان ناشی از انتقال بیماری مسری
سید مجتبی میرتبار / مهدی اخلاصی
- ۳۶ ویروس کرونا و حقوق کیفری
سید حسن هاشمی / علیرضا امام دادی
- ۳۷ تأثیر میزان علم و اختیار (قصد) ناقل بیماری واگیردار بر مسئولیت مدنی وی
حسین هوشمند فیروز آبادی

فصل دوم: کرونا و مسئولیت‌های حقوقی در ابعاد بین‌المللی

- ۴۱ COVID-19 AND INTERNATIONAL LAW : TOWARDS STATES' PREPAREDNESS
Prof. Brigit Toebes
- ۴۲ COVID-19 CRISIS, HUMAN RIGHTS AND A NEW SITUATION
Prof. Morten Kjaerum
- ۴۳ HUMAN RIGHTS ACT : THE RIGHT TO HEALTH IN LIGHT OF COVID-19
Prof. Claire E. Brolan
- ۴۴ کووید ۱۹، سازمان همکاری اسلامی و درنگی در همبستگی
سید مصطفی میرمحمدی
- مسئولیت حقوقی دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی در مواجهه با تأثیر تحریم بر شهروندان (جلوگیری از فروش یا ارسال تجهیزات پزشکی و دارو).
۴۵
کیان‌دخت توکلی

- مسئولیت حقوق دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی در مواجهه با تأثیر تحریم بر شهروندان
 (جلوگیری از فروش یا ارسال تجهیزات پزشکی و دارویی) ۴۶
- علیرضا زارع شحنه / حکیمه امیری / رحیمه امیری / زینب ترابی گودرزی
- مسئولیت دولت‌ها در پیشگیری و مقابله با نقض حق بر سلامت زندانیان در پاندمی کرونا ۴۷
- جمال بیگی / مهرداد تیموری
- مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در قبال شیوع بیماری‌های تنفسی واگیردار (کرونا) ۴۸
- حمیدزارعی
- تأملی بر نقش آموزش حقوق بشر و حق بر سلامت در عصر پاندمی کوید ۱۹ ۴۹
- حامد یوسف باقری
- بحران کرونا و مسئولیت حقوقی در ابعاد بین‌المللی ۵۰
- سمیه رحمانی / حمیدرضا قاسمی
- کوید-۱۹ و حقوق بشر با تأکید بر تحریم‌های ظالمانه و یک‌جانبه آمریکا ۵۱
- سیدمسعود بحرالعلومی طباطبایی
- مسئولیت سازمان‌های بین‌المللی از جمله سازمان تجارت جهانی در ارتباط با حق بر سلامت
 همگانی و حق بر اختراعات داروهای اساسی از جمله داروهای کرونا ۵۲
- سمیه رحمانی / حمیده ره انجام
- بحران کرونا و حق بر سلامتی کادر درمان در بیماری‌های واگیر از منظر حقوق بین‌الملل توسعه
 پایدار ۵۳
- آزاده رستگار / علی مشهدی
- تحریم دارو و تجهیزات بهداشتی علیه جمهوری اسلامی ایران در وضعیت فراگیری کرونا از منظر
 حقوق بین‌الملل ۵۴
- مهناز رشیدی
- تعهدات دولت‌ها برای حمایت از سلامت سالمندان در دوره اشاعه ویروس کرونا از منظر حقوق
 بین‌الملل بشر ۵۵
- مهزاد صفاری نیا
- مسئولیت دولت‌ها به همکاری بین‌المللی برای رعایت حق بر سلامت همگانی ۵۶
- زهرا صفری
- بررسی ابعاد حقوقی شیوع ویروس کرونا در نظام حقوق داخلی و حقوق بین‌الملل ۵۷
- دکتر محمود عباسی / دکتر لیلا ناصری
- مسئولیت‌های حقوق بشری دولت‌ها در مواجهه با بحران کرونا ۵۸
- مینا کوهی / عطاالله صالحی

- بررسی محدودیت و انحراف از تعهدات حقوق بشری دولت‌ها در دوران کرونا ۵۹
 سید مهران محمدی / حجه اله ابراهیمیان
- بحران بیماری کووید ۱۹، حق بر سلامتی بشر و مسئله حقوق حیوانات ۶۰
 علی مشهدی / سحر صولتی
- کوید ۱۹، خوانشی نهادی از مسئولیت بدون تقصیر دولت‌ها در حوزه حقوق سلامت ۶۱
 حجت وحیدی

فصل سوم: کرونا و مسئولیت‌های اخلاقی در ابعاد ملی و بین‌المللی

- سلوكيات المواطن في التحديات الصحية والأمنية الشاملة، بين المسؤولية الأخلاقية و
 المسؤولية القانونية ۶۵
 محمد کاظم الحکیم
- مسئولیت‌ه‌الدوله الاخلاقیه تجاه جائحه کرونا فی السلامه النفسیه و الجسديه ، رويه تقدیه من الواقع ۶۶
 عماد الهلالی
- مسئولیت‌های اخلاقی در قبال سلامت معنوی و روانی بیماران ۶۷
 مسعود آذربایجانی
- آثار و برکات بلاای فراگیر با تطبیق بر بیماری کرونا از منظر آموزه‌های دینی ۶۸
 علی توحیدی نژاد
- خود مراقبتی؛ الزام شرعی یا توصیه بهداشتی؟ ۶۹
 دکتر علی تولایی / زهرا حسین پور
- تأملی نو در مناسبات دولت اسلامی و خانواده در کنترل بیماری‌های فراگیر با تأکید بر کرونا ۷۰
 جواد حبیبی تبار / سید موسی موسوی
- بررسی چالش‌های اخلاقی و حقوقی تزامم دسترسی به دارو و امکانات درمانی هنگام همه‌گیری
 بیماری ۷۱
 محمود حکمت‌نیا
- زنان و مدیریت بحران کرونا در خانواده ۷۲
 مهدی زارع / ربابه زینوند لریستانی
- فلسفه مسئولیت اخلاقی و حقوقی متقابل مردم و دولت بر حفظ سلامت شهروندان در مبارزه با
 ویروس کرونا ۷۳
 محمدحسین طالبی

واکاوی پیامدهای اخلاقی بیماری کرونا ۷۴

محمد مهدی ولی زاده

تحلیل چالش‌های اخلاقی بیماری کرونا و کارکردهای اخلاق در مواجهه با آن ۷۵

محمد مهدی ولی زاده / ابوالقاسم ولی زاده

برنامه پنل‌های کنفرانس بین‌المللی بحران کرونا و مسئولیت‌های حقوقی و اخلاقی

مربوط به رعایت سلامت همگانی ۷۷

مقدمه

حق بر حیات و سلامتی، بنیادی‌ترین حق از حق‌های بشری است؛ یکی از دغدغه‌های مهم ادیان آسمانی به‌ویژه دین اسلام، صیانت از این حق بوده و در این راستا برای آن، ضمانت‌های اجرایی لازم نیز در نظر گرفته شده است. در اسناد بین‌المللی حقوق بشر نیز (از جمله اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) حق بر حیات و سلامت برای همه افراد، فارغ از مذهب، جنسیت، رنگ، نژاد، زبان و نظایر اینها به رسمیت شناخته شده است.

شیوع ویروس کرونا (کووید ۱۹) جهان را در یکی از بزرگ‌ترین شوک‌های تاریخی فرورنده و رکوردزنی مبتلایان و مرگ و میر ناشی از آن، بشریت را با یکی از بی‌سابقه‌ترین فجایع انسانی مواجه ساخته است. افزون بر امواج سهمگین این ویروس که روزانه بنیان حیات ده‌ها هزار نفر را در جهان ویران می‌کند، طیف وسیعی از امور مربوط به زندگی اجتماعی انسان‌ها نیز تحت تأثیر قرار گرفته است که از جمله می‌توان به تأثیرگذاری بر سلامت معنوی و روانی، تعطیلی نمایشگاه‌ها، اماکن فرهنگی، آموزشی، دینی، ورزشی، هنری، از رونق افتادن بازارهای مالی، اختکار مواد غذایی و دارویی، گسترش فقر و بیکاری، کاهش ازدواج و نرخ تولد، افزایش بحران در خانواده اشاره کرد. این همه سبب شده است تا در سطح ملی و بین‌المللی روابط میان دولت‌ها و سازمان‌ها، با اقامه دعاوی و پرونده‌های ویژه، حقوق داخلی و بین‌المللی به سمت نظم نوینی متناسب با این وضعیت نوپدید حرکت کند.

از سوی دیگر، از آنجا که «کرونا ویروس» پیامدهای روحی و روانی، فرهنگی و اخلاقی، مذهبی، حقوقی، سیاسی و اجتماعی گسترده‌ای داشته و همه

حوزه‌های زندگی انسان با این بیماری، درگیر شده است، گروه‌های مرجع بسیاری به پاسخ‌گویی فراخوانده و با چالش مواجه شده‌اند: پزشکان و مجموعه کادر درمانی، دولتمردان، حقوقدانان، فقیهان، روان‌شناسان، جامعه‌شناسان و بسیاری از نخبگان دیگر. پرسش‌های کلیدی فراوانی وجود دارند که صاحب‌نظران هریک از حوزه‌های پیش‌گفته باید به آنها پاسخ درخور دهند. برخی از آنها را می‌توان به صورت زیر فهرست کرد:

پیشگیری و مهار کرونا با کدام سازوکار حقوقی امکان برنامه‌ریزی و قابلیت اجرایی دارد؟ آیا سازوکارهای پیش‌بینی شده در نظام حقوقی در شرایط عادی در سطح داخلی و بین‌المللی، کافی است یا نیازمندی تحول است؟ از منظر حقوق بین‌الملل، در حوزه سلامت چه نظام‌هایی جهت تأمین و تضمین حق بر سلامتی انسان‌ها وجود دارد؟ تحریم‌های یکجانبه آمریکا نسبت به برخی از کشورها از جمله ایران در دوران کرونا، که منجر به کمبود دارو و لوازم پزشکی شده و نقض آشکار حقوق بشر محسوب می‌شود، به لحاظ حقوقی چه پیامدهایی را برای واضعان آن به دنبال دارد؟. دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی چه مسئولیت‌های حقوقی و اخلاقی برای مقابله با این ویروس و یاری‌رسانی به کشورهای آسیب‌پذیر دارند؟ در بعد داخلی، سیاست‌گذاری و ایجاد محدودیت‌ها برای پیشگیری و درمان، بر چه پایه و اساسی لازم است صورت گیرد؟ در صورت عدم کفایت امکانات موجود و یا مورد نیاز درمان و یا پیشگیری، عدالت در توزیع منابع میان نیازمندان چگونه محقق می‌شود؟ معیارهای معین اخلاقی برای ترجیح چیست؟ در صورت عدم رعایت نکات بهداشتی و انتقال بیماری به دیگران چه مسئولیت‌های شرعی و قانونی متوجه فرد ناقل است؟ آیا الزام ناشی از مسئولیت، الزامی اخلاقی است یا حقوقی و آیا رابطه متقابلی بین الزام اخلاقی و حقوقی وجود دارد؟ تنظیم مناسبات دولت و خانواده چگونه می‌تواند در

وضعیتی فراحقوقی به کنترل این بیماری فراگیر و بیماری‌های مشابه کمک کند؟ در چنین شرایطی تا چه میزان می‌توان بقاع متبرکه، مراکز دینی و مراسم مذهبی را محدود و یا تعطیل کرد؟ نسبت بیماری‌های این چنینی با افزایش گناه در جامعه انسانی چیست؟ آیا بیماری نوعی تنبیه خداوند است؟ چگونه می‌توان در وضعیت بیماری، احساس رضایت و احوال معنوی را تجربه کرد و چه گونه می‌توان با مرگ کنارآمد؟ چرا در کنار جنبه‌های منفی این بیماری، به جنبه‌های مثبت آن که غفلت زدایی، توجه به قدرت مطلق الهی و ناتوانی انسان مدرن و مجهز امروزی از مقابله با آن است، توجه لازم صورت نمی‌گیرد؟

پرسش‌هایی از این دست، سبب شد تا گروه حقوق و فقه اجتماعی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه در راستای ایفای وظیفه خویش به برگزاری «کنفرانس بین المللی بحران کرونا و مسئولیت‌های حقوقی و اخلاقی در ابعاد ملی و بین المللی» اقدام کند. خوشبختانه فراخوان صورت گرفته توسط صاحب‌نظران حوزوی و دانشگاهی مورد استقبال قرارگرفت و رهاورد آن مجموعه مقالات ارزشمندی است که امید است آثار علمی و عملی خود را بر جای گذارد.

در مجال فرصت را مغتنم شمرده و از همه مراکز و دانشگاه‌هایی که با این کنفرانس همکاری کرده‌اند، از ریاست محترم پژوهشگاه حوزه و دانشگاه حجه الاسلام و المسلمین دکتر علیمحمد حکیمیان، معاون محترم پژوهش آقای دکتر مجید کافی، دبیر محترم اجرایی جناب آقای اسماعیل یارمحمدی و نیز تمامی همکاران حوزه امور بین‌الملل، روابط عمومی، پژوهش و فناوری تشکر کنم. آنان بوده‌اند که زحمت اصلی این کنفرانس را بردوش کشیده‌اند.

حسین جوان آراسته

دبیر علمی کنفرانس بین المللی بحران کرونا و مسئولیت‌های حقوقی و

اخلاقی در ابعاد ملی و بین المللی

کمیته علمی کنفرانس بین المللی بحران کرونا و مسئولیت‌های حقوقی و اخلاقی در ابعاد ملی و بین المللی

حجت الاسلام دکتر علیمحمد حکیمیان، رئیس پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
حجت الاسلام دکتر مسعود آذربایجانی، استاد گروه روانشناسی پژوهشگاه حوزه و
دانشگاه

دکتر باقر انصاری، استاد رشته حقوق بشر و عضو هیئت علمی دانشکده حقوق
دانشگاه شهید بهشتی

دکتر ابراهیم بیگ زاده، استاد حقوق بین الملل و رییس مرکز حقوقی بین المللی
ریاست جمهوری

حجه الاسلام حسین جوان آراسته، دانشیار حقوق عمومی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
دکتر سید احمد حبیب‌نژاد، استادیار و مدیر گروه حقوق پردیس فارابی دانشگاه تهران
دکتر محیا صفاری نیا، استادیار حقوق بین الملل و معاون پژوهشی پردیس خواهران
دانشگاه امام صادق (ع)

دکتر محمد حسن ضیایی فر، استادیار و دبیر کمیسیون حقوق بشر اسلامی
حجه الاسلام دکتر محمدحسین طالبی، دانشیار فلسفه حق پژوهشگاه حوزه و
دانشگاه

حجه الاسلام دکتر سید مصطفی میرمحمدی، دانشیار گروه حقوق بین الملل حقوق
دانشگاه مفید

دکتر محسن نجفی خواه، رییس مرکز ملی تحقیقات حقوق سلامت در و معاونت
حقوقی وزارت بهداشت

حجه الاسلام دکتر حسین هوشمند، استادیار گروه حقوق پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
دکتر Benjamin Mason Meier از دانشگاه کارولینای شمالی
پروفسور مگنوسون از دانشکده حقوق دانشگاه سیدنی استرالیا

کمیته اجرایی کنفرانس بین المللی بحران کرونا و مسئولیت‌های حقوقی و اخلاقی در ابعاد ملی و بین المللی

اسماعیل یارمحمدی / دبیر اجرایی

علی قربانی / عضو کمیته اجرایی

ابوالفضل احمدی / مسئول امور مجوزها

فرهاد سلطانی / مسئول امور پژوهش

حیدر فروزان / مسئول امور پشتیبانی

مهدی غلامی / مسئول امور بین الملل

جواد گائینی / مسئول امور تجاری سازی

سید محمدسعید موسوی / مسئول امور فناوری اطلاعات

سید مهدی موسوی نسب / مسئول امور فناوری اطلاعات

محمد سلیمی / مسئول امور ارتباطات و روابط عمومی

سید عدنان اسلامی / آماده سازی و نشر مقالات و چکیده‌ها

محورهای کنفرانس

الف) بحران کرونا و مسئولیت‌های حقوقی در ابعاد ملی

۱. مسئولیت‌های حقوقی نهادهای حاکمیتی در تأمین حق بر سلامت همگانی؛
۲. مسئولیت دولت در ارائه خدمات بهداشتی و درمانی به گروه‌های در معرض خطر (بیماران، سالمندان، زنان و کودکان)؛
۳. طراحی الگوی سه جانبه تعامل میان بخش‌های دولتی، خصوصی و سازمان‌های مردم نهاد در حوزه سلامت؛
۴. مسئولیت دولت در مواجهه با جرایم مرتبط با بحران‌های حوزه سلامت؛
۵. حقوق جانباختگان ناشی از کرونا (رویکرد فقهی و حقوقی)؛
۶. مسئولیت دولت اسلامی در امور عبادی و شعائر مذهبی متأثر از بحران کرونا؛
۷. تزاخم تکالیف حاکمیت در حل مشکل بیماری همه‌گیر کرونا؛
۸. مبانی فقهی و حقوقی مسئولیت پیشگیرانه دولت در مواجهه با بیماری‌های فراگیر؛
۹. بررسی شأن و جایگاه حقوقی ستاد ملی مقابله با کرونا و مصوبات آن؛
۱۰. احصاء حقوق بنیادین در معرض خطر به‌واسطه بیماری همه‌گیر (حق حیات، حق سلامتی همگانی، حق امنیت و...)
۱۱. مسئولیت افراد در برابر رعایت حق شهروندی دیگران بر سلامت در بحران کرونا؛
۱۲. حق بر اطلاعات درست در عرصه سلامت همگانی در شرایط بحرانی؛
۱۳. مسئولیت دولت در حمایت از خانواده در بیماری کرونا؛
۱۴. ابعاد و چالش‌های شیوع کوید ۱۹ از منظر حقوق اساسی، اداری، مالی، کار و تأمین اجتماعی؛
۱۵. ابعاد و چالش‌های شیوع کوید ۱۹ از منظر حقوق خصوصی (قراردادها، رقابت، کسب و کار، مسئولیت مدنی)؛
۱۶. ابعاد و چالش‌های شیوع کوید ۱۹ از منظر حقوق کیفری (دادرسی، جرم شناسی،...).

ب) بحران کرونا و مسئولیت‌های حقوقی در ابعاد بین‌المللی

۱. مسئولیت دولت‌ها به همکاری بین‌المللی برای رعایت حق بر سلامت همگانی؛
۲. مسئولیت سازمان ملل و دیگر نهادهای بین‌المللی از جمله سازمان جهانی بهداشت و حتی شورای امنیت سازمان ملل متحد در ارتباط با حق بر سلامت همگانی؛
۳. مسئولیت حقوقی دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی در مواجهه با تأثیر تحریم بر شهروندان (جلوگیری از فروش یا ارسال تجهیزات پزشکی و دارو)؛
۴. اشخاص صلاحیت دار در اقامه دعوا و مراجع صالح در دعاوی مربوط به قربانیان ناشی از تحریم؛
۵. مسئولیت دولت‌ها در ارائه خدمات بهداشتی و درمانی به گروه‌های در معرض خطر (بیماران، سالمندان، زنان و کودکان)؛
۶. کرونا و اصل عدم تبعیض؛
۷. نظام حل و فصل اختلافات بین‌المللی در خصوص منشاء بیماری کرونا؛
۸. تأثیر شیوع بیماری‌های فراگیر بر اجرای تعهدات حقوق بین‌الملل بشردوستانه؛
۹. شیوع کووید ۱۹ از منظر حق بر سلامت؛
۱۰. حق بر همبستگی بین‌المللی و شیوع کووید ۱۹.

ج) بحران کرونا و مسئولیت‌های اخلاقی در ابعاد ملی و بین‌المللی

۱. مسئولیت‌های اخلاقی نهادهای حاکمیتی در تأمین حق بر سلامت همگانی
۲. مسئولیت اخلاقی دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی در مواجهه با تأثیر تحریم بر شهروندان (جلوگیری از فروش یا ارسال تجهیزات پزشکی و دارو)؛
۳. مسئولیت اخلاقی افراد در رعایت حق دیگران بر سلامت در بحران‌های ملی و جهانی؛
۴. کرونا و مسئولیت اخلاقی گروه‌های اجتماعی (NGO) در تأمین سلامت مردم در ابعاد ملی و فراملی؛
۵. بحران کرونا و مسئولیت اخلاقی در قبال سلامت روانی (در تعارض میان سلامت جسمی و روانی)؛
۶. بحران کرونا و مسئولیت اخلاقی در قبال سلامت معنوی؛
۷. مسئولیت اخلاقی در مورد مراقبت معنوی بیماران؛
۸. مسئولیت اخلاقی در مورد سلامت کادر درمان در هنگام بحران کرونا (پزشکان و پرستاران)؛
۹. مسئولیت اخلاقی در قبال حضور داوطلبانه در مراکز درمانی در هنگام بحران؛
۱۰. حق بر سلامت و مسئولیت‌های اخلاقی در ارتباط با اعانه‌های فراملی (صندوق بدون مرز)؛
۱۱. تأثیر ویروس کرونا بر مسئولیت‌های اخلاقی در روابط خانوادگی.

فصل اول

کرونا و مسئولیت‌های حقوقی در ابعاد ملی

مسئولیت مدنی و مصلحت: مبنای جبران خسارت

ابوالقاسم علیدوست^۱

در حوادث طبیعی، نظیر بحران کرونا و برخی رفتارهای حاکمیت‌ها، مسأله جبران خسارت‌های وارد بر اشخاص حقیقی یا حقوقی مطرح می‌شود. پرسشی که این مقاله به دنبال گفتگو در اطراف آن است، این است که آیا در این موارد باید بر لزوم جبران خسارت از سوی حاکمیت از بیت‌المال یا اموال امام (انفال) پای فشرده و مبنای آن را مسئولیت و ضمان دولت در این پیوند دانست یا جبران خسارت مبنای دیگری دارد و آن چیزی جز «اقتضای مصلحت» نیست. گزینه سوم تفصیل در مسأله است. از آثار گزینه دوم و سوم عدم لزوم جبران در برخی فرض‌هاست؛ چنان که در وقت تزاحم و فزونی مقدار خسارت وارده بر مقدار موجود در بیت‌المال و مال الامام، این مصلحت است که تعیین‌کننده مدیریت جبران است.

کلیدواژه‌ها: جبران خسارت، مسئولیت مدنی، مصلحت، بیت‌المال، انفال، مال امام.

تقابل حق دادخواهی اداری شهروندان با کرونا ویروس؛ راهکارهای کاهش مراجعه شهروندان به دیوان عدالت اداری

محسن آهنگر^۱

فاطمه افشاری^۲

اهمیت تظلم خواهی و دادرسی تا بدانجاست که نمی‌توان این نهاد را در هیچ دوره‌ای تعطیل کرد. حتی در مواقع بحران، می‌بایست حسب نوع خطر موجود، سازوکاری تعبیه شود تا این مهم، تا حد امکان در دسترس عموم باشد. در حال حاضر که به سبب شیوع بیماری فراگیر کرونا و امکان انتقال آن به افراد از طریق تجمع در مکان‌های عمومی، افراد از رفت‌وآمدهای غیرضرور منع شده‌اند، باید به‌گونه‌ای عمل شود تا حقوق افراد در دسترسی به مرجع قضایی تأمین گردد. در پژوهش حاضر با روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و از طریق مطالعه کتابخانه‌ای، تفحص در قوانین و مقررات و مصاحبه، یکی از راه‌حل‌های موجود یعنی الکترونیکی کردن فرایند طرح دعوا و رسیدگی‌ها مورد بررسی قرار گرفت. دیوان عدالت اداری به‌عنوان مرجع دادرسی اداری، با توجه به اصل غیرحضور بودن رسیدگی در آن، دارای سازوکارهایی است که به نحو مطلوب می‌تواند این مهم را فراهم نماید و با درپیش گرفتن سیاست حداکثری اعمال دادرسی الکترونیکی و اطلاع‌رسانی عمومی دایر بر مراجعه حضوری نداشتن یا ارسال فیزیکی لوایح و اسناد به دیوان عدالت، در عین حال که حق افراد در دسترسی به مرجع قضایی را تأمین می‌نماید، مانع تجمع و حضور فیزیکی افراد در مرجع قضایی گردد. افزون بر ظرفیت قانونی قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری، سازوکارهایی که در آیین‌نامه ارائه خدمات الکترونیک قضایی و آیین‌نامه نحوه استفاده از سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی پیش‌بینی شده است، کاملاً در راستای تحقق این مطلوب است؛ به نحوی که تمامی مراحل دادرسی اعم از طرح دعوا و ابلاغ، تبادل لوایح و پاسخ به ابهامات و سؤالات اجرای احکام جز در موارد محدود بدون نیاز به حضور یا ارسال فیزیکی لایحه قابل تمشیت است.

کلیدواژه‌ها: دادرسی اداری، کرونا ویروس، دیوان عدالت اداری، دادرسی الکترونیکی، حقوق شهروندی، حق دادخواهی.

۱. دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشگاه علامه طباطبائی، پژوهشگر پژوهشگاه قوه قضائیه.
۲. عضو هیأت علمی پژوهشگاه قوه قضائیه، mehr.solh399@yahoo.com

مسئولیت حقوقی سازمان‌های حکومتی در ایران در تأمین حق بر سلامت

با نگاهی گذرا به همه‌گیری ویروس کرونا

رضا آئیدی^۱

حق بر سلامت، حقی است بنیادین که بر برخورداری انسان از معیشت کافی برای سلامت و رفاه اشاره دارد. پذیرش آن در ماده ۱۲ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و سایر اسناد بین‌المللی، علی‌الظاهر آن را در شمار اسناد خاصه حقوق بشری و از مهم‌ترین اصول آن قرار می‌دهد شاید بدان دلیل که تحقق سایر حق‌های بنیادین نیز از آن نشأت می‌گیرد. با توجه به اشارات فراوان حق بر سلامت در نظام حقوقی ایران از جمله اصل ۲۹ قانون اساسی و سند چشم‌انداز می‌توان چنین نتیجه گرفت که نظام جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر تحقق این حق بنیادین اقدام به تقنین قوانین و مقررات نموده است هرچند به نظر می‌رسد تحقق این امر، جز با حمایت همه‌جانبه دولت‌ها امکان‌پذیر نمی‌باشد. بروز و شیوع کرونا بر اهمیت این وظیفه دولت به‌عنوان پشتیبان حق بر سلامت افزوده است و شاید بتوان چنین گفت در زمانه شیوع و همه‌گیری این بیماری، مهم‌ترین وظیفه هر دولتی مقابله و مهار آن می‌باشد بالاخص آنکه شاهد تأثیر این بیماری بر ارکان مفهوم دولت و ایده جهانی شدن نیز می‌باشیم. براین اساس با توجه به منشور حقوق شهروندی و تأکیدات نظام تقنینی در سند چشم‌انداز و برنامه‌های چهارم و پنجم و ششم توسعه، شاهد به رسمیت شناختن زوایای گوناگون این حق هستیم. یافته‌های مقاله نشان می‌دهد که وجود این قوانین و مقررات موجب افزایش برخورداری از این حق شده است. لکن شیوع کرونا و شدت بحران‌های ناشی از آن بر تحقق سیاست‌ها و برنامه‌های مرتبط با آن تأثیرات سوء فراوان نهاده است.

کلید واژه‌ها: حق بر سلامت، حق‌های بنیادین، نظام حقوقی ایران، کرونا.

مبانی فقهی و حقوقی مسئولیت کیفری

ناشی از انتقال ویروس کرونا در فرض مداخله عوامل متعدد

علیرضا امام دادی^۱

علی چهکندی نژاد^۲

بیماری‌های همه‌گیری چون ویروس کرونا با سرعت انتشار بالا و قابلیت ورود آسیب‌های جدی به تمامیت جسمانی اشخاص، می‌تواند عاملی برای ارتکاب جنایت محسوب شود. از طرفی با توجه به ویژگی‌های خاصی چون فاصله زمانی میان انتقال این ویروس و ورود صدمات، ایجاد آسیب‌های مختلف و امکان دخالت عوامل متعدد در ارتکاب جنایات ناشی از انتقال این ویروس، یکی از مهم‌ترین مباحث حقوق کیفری که چگونگی شناسایی عامل یا عوامل مسئول در این فرض است را به دنبال دارد. به طور طبیعی در هنگام شناسایی یک عامل که در انتقال این ویروس نقش داشته است مشکل خاصی در تعیین مسئولیت کیفری وجود ندارد. مشکل هنگامی است که ترکیب نحوه دخالت عوامل متعدد در وقوع جنایت پیش می‌آید. در این حالت در بین فقها دیدگاه‌های متنوعی مطرح است و قانون مجازات اسلامی نیز تا حدی متأثر از این دیدگاه‌هاست. روش تحقیق مورد استفاده در این مقاله روش اسنادی است و دیدگاه‌های فقهی و قوانین مرتبط با این موضوع با رویکرد تحلیلی بررسی و مطالعه شده است. نتایج حاصل از پژوهش حاضر نشان دهنده آن است که در حالی که مواضع ناهمگون در خصوص نحوه انتساب جنایت در فرض دخالت عوامل متعدد در جنایت ناشی از انتقال ویروس کرونا به استناد این قانون قابل ملاحظه است، تعیین ملاک انتساب عرفی جنایت به عامل یا عوامل مسئول قابلیت دفاع بیشتری دارد.

کلیدواژه‌ها: ویروس کرونا، جنایت، سببیت، مباشر، سبب.

۱. عضو هیأت علمی گروه حقوق دانشگاه پیام نور خراسان جنوبی، a65ed@yahoo.com.

۲. استادیار گروه حقوق دانشگاه آزاد اسلامی بیرجند، M.dastjerdi@yahoo.com.

انتقال ویروس کرونا و ارتکاب فعل نوعاً جنایت‌آمیز

در فقه امامیه و حقوق کیفری ایران

علیرضا امام دادی^۱

سید حسن هاشمی^۲

علیرضا عزیزی^۳

شیوع ویروس کرونا و نبود وجود درمانی قطعی برای آن باعث شده تا انتقال و سرایت این بیماری بتواند به‌عنوان عاملی برای صدمه زدن به اشخاص به شمار رود. از طرفی ماده ۲۹۰ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ یکی از شقوق ارتکاب جنایات عمدی را هنگامی می‌داند که مرتکب عمداً کاری را که نوعاً موجب جنایت باشد، هرچند بدون قصد جنایت، انجام دهد. از این رو عمدی دانستن جنایت در این موارد ناشی از خصوصیت عمل ارتکابی و شرایطی است که قانونگذار برای مفهوم کار نوعاً جنایت‌آمیز در نظر گرفته است. به همین دلیل انتقال ویروس کرونا در صورتی که منجر به جنایت علیه قربانی آن شود، تحت شرایطی می‌تواند به‌عنوان عمل نوعاً جنایت‌آمیز به شمار آید. روش تحقیق مورد استفاده در این مقاله اسنادی است و دیدگاه‌های فقهی و قوانین مرتبط با این موضوع با رویکرد تحلیلی مورد مطالعه قرار گرفته است. نتایج حاصله مبین آن است که انتقال ویروس کرونا تحت شرایطی می‌تواند به‌عنوان رفتار نوعاً جنایت‌آمیز محسوب شود.

کلید واژه‌ها: کرونا، جنایت، قتل عمد، فعل نوعاً جنایت‌آمیز، قصد جنایت.

۱. عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور استان خراسان جنوبی، a65ed@yahoo.com

۲. استادیار گروه حقوق دانشگاه آزاد اسلامی مرکز بیرجند، hashemi600@yahoo.com

۳. استادیار گروه حقوق دانشگاه آزاد اسلامی مرکز بیرجند.

نقد و بررسی صلاحیت ستاد ملی مقابله با بیماری کرونا در نظام حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران

سیداحمد حبیب‌نژاد^۱

سجاد جلالی^۲

ستاد ملی مقابله با بیماری کرونا در اواخر سال ۱۳۹۸ همزمان با شیوع بیماری مرگبار کرونا و با هدف اعلام شده مبنی بر ضرورت اتخاذ تدابیر هم‌افزا و همگرایی دستگاه‌ها برای کنترل بیماری و پیامدهای آن، با مصوبه شورای عالی امنیت ملی تشکیل گردید و به ایفای صلاحیت‌هایی در حوزه بهداشتی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی پرداخت و تصمیم‌گیری‌هایی الزامی را مصوب و به اجرا گذارد.

این پژوهش در قالبی توصیفی-تحلیلی به بررسی و تبیین جایگاه و صلاحیت‌های این ستاد در نظام حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران پرداخته و چالش‌های پیش‌روی این ستاد را شناسایی و تحلیل کرده است. بر مبنای یافته‌های این تحقیق، ستاد ملی مقابله با بیماری کرونا را تنها می‌توان به‌عنوان شورای فرعی ذیل شورای عالی امنیت ملی شناسایی کرد. البته با توجه به الزام رعایت مصوبات این ستاد برای همه دستگاه‌ها، این نهاد تازه تأسیس واجد شأن فراقوه‌ای هم شده است هرچند عدم استفاده از ظرفیت وضعیت اضطراری مذکور در اصل هفتاد و نهم قانون اساسی، عدم تصویب شرح وظایف این ستاد توسط مجلس و ورود در برخی موضوعات که می‌توانست از طریق و فرایند عادی توسط قوای دیگر نیز نسبت به آنها تصمیم‌گیری شود، از مهم‌ترین چالش‌های پیش‌روی این ستاد است که با توجه به مغایرت آن با صراحت اصل ۱۷۶ و ۷۹ قانون اساسی، انطباق تصمیمات این ستاد با موازین قانون اساسی را با خدشه مواجه نموده است و اگر حتی به هر دلیلی، وضعیت خاص بیماری کرونا منشا ایجاد این نهاد شده است، می‌توان صلاحیت این نهاد را توفیقی و محدود به مدت زمانی محدود دانست.

کلیدواژه‌ها: ستاد ملی مقابله با بیماری کرونا، شورای عالی امنیت ملی، حاکمیت قانون، مجلس شورای اسلامی، اصل عدم صلاحیت، وضعیت اضطراری

۱. استادیار گروه حقوق عمومی پردیس فارابی دانشگاه تهران، A.habibnezhad@ut.ac.ir.
۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق عمومی پردیس فارابی دانشگاه تهران، Ss.jalali@ut.ac.ir.

جستاری در برخی چالش‌های سیاست جنایی در مواجهه با پاندمی کووید-۱۹

مهدی خاقانی اصفهانی^۱

سیاست جنایی، به مثابه دانش مدیریت استراتژیک بهره‌جویی از دستاوردهای هر یک از علوم جنایی به هدف بهبود وضع زندگی بشر با تأمین پشتوانه حقوقی، اهمیت بسزایی در مدیریت تصمیم‌سازی حقوقی در قبال پاندمی کووید-۱۹ دارد. رهیافت‌هایی برای ترسیم دورنمای اصلاح سیاست جنایی در قبال بحران‌های فراگیر از طریق تئوری‌های از جمله «تئوری آشوب» ارائه شده است. ویژگی‌های بیماری‌های واگیردار از جمله وجود فاصله زمانی بعضاً زیاد از زمان انتقال تا حدوث نتیجه، آگاهی یا عدم آگاهی طرفین از آلوده‌بودن به ویروس، رضایت طرفین در پاره‌ای موارد و مشخص نبودن شخص انتقال‌دهنده، وسعت و تداخل آثار ناشی از انتقال با وقایع دیگر باعث صعوبت احراز و اثبات رابطه استناد، به‌عنوان شرط ضروری در توجه ضامن از یک سو و انتساب عناوین متفاوت مجرمانه بر مرتکب از جهت دیگر را می‌توان از جمله چالش‌های سیاست جنایی در تنظیم حقوق کیفری با اقتضائات ناشی از این بحران برشمرد. مضاف بر اینکه، سیاست جنایی انتظامی در کنترل مرزها و داخل کشورها جهت پیشگیری وضعی از جرایم مبتنی بر تردهای مجرمانه (قاچاق انسان و کالاهای ممنوعه، تروریسم و...)، همگی اهمیت و ضرورت انجام پژوهش در جنبه‌های مختلف موضوع از حیث سیاست جنایی را روشن می‌کند. این پاندمی، نشانگر لزوم سیاست‌گذاری حقوقی برای حمایت از حقوق بشر در مواجهه با این پاندمی دووجه و متعدد الأبعاد است.

کلیدواژه‌ها: سیاست جنایی، حقوق کیفری ایران، حق بر سلامتی، تسبیب جزایی، بزهکاری در وضع کرونا

۱. استادیار حقوق جزا و جرم‌شناسی، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی سازمان «سمت»، تهران،
khaghani@samt.ac.ir

تحلیل لزوم رعایت بهداشت همگانی بر مبنای قواعد فقهی و حقوقی

وجیهه داستانی حسین آبادی^۱

حفظ سلامت نفس از مقاصد شریعت است، در حقیقت، حق حیات و حفظ آن به عنوان پایه اساسی و بنیادین حقوق هر انسانی به شمار می‌رود، بدین جهت اسلام برای حیات آدمی ارزش بسیاری قائل است و اهتمام به حفظ حیات و سلامت انسان دارد، از این رو هر آنچه نفس انسان را در معرض آسیب و خطر قرار دهد، ممنوع، مطرود و حرام است و به حکم عقل نیز مطلوب و پسندیده نیست، بنا بر این رعایت نکردن بهداشت همگانی که موجب در معرض آسیب قرار دادن دیگران می‌شود، در تعارض با حقوق انسانی است؛ اما از سوی دیگر، حق انسان بر تمامیت جسمی خویش، قاعده‌ای شرعی و عقلانی است، هر انسانی بر جسم و جان خویش تسلط دارد، به دیگر سخن، قاعده تسلیط شامل جسم و جان انسان نیز می‌شود و بنابر این قاعده، هیچ کس نمی‌تواند دیگری را نسبت به جسم و جانش الزام به امری یا منع از امری نماید. حال با توجه به مسئله سرایت بیماری‌های واگیردار و مسری همچون کرونا که از مسائل مبتلا به جامعه امروز ما می‌باشد، سؤالی که در اینجا به ذهن متبادر می‌شود، این است که آیا می‌توان قاعده تسلیط را محدود کرده و دیگران را به رعایت بهداشت همگانی (همچون زدن ماسک، رعایت فاصله و...) برای پیشگیری از سرایت بیماری الزام نمود و از ارتکاب رفتارهای موجب سرایت بیماری منع کرد؟ به راستی دامنه و قلمروی قاعده تسلیط تا کجاست؟ به نظر می‌رسد بررسی و تبیین چنین موضوعی شایسته و سزاوار دقت و تأمل است و می‌بایست با استعانت و بهره‌گیری از مبانی گرانسنگ فقهی و حقوقی به آن پرداخته شود.

کلیدواژه‌ها: لزوم رعایت بهداشت همگانی، بیماری مسری و واگیردار، قاعده تسلیط.

حمایت ویژه دولت از اقشار آسیب‌پذیر در شرایط اضطراری با تأکید بر دوران کرونا مبانی، اصول و راهکارها

تقی دشتی^۱

حمایت از اقشار آسیب‌پذیر آن هم در شرایط اضطراری که یکی از مصادیق آن پاندمی کرونا می‌باشد و تقدم آنها بر سایرین در شرایطی که همه در وضعیت بحرانی قرار دارند نیازمند مبنایی مستحکم و قانع‌کننده است تا موجب اعتراض اکثریت مردم نشود. همچنین اگر مبانی و اصول این حمایت مشخص نباشد، گرفتار نوسان، سلیقه‌گرایی و احتمالاً مقاومت دیگران خواهد شد. اینکه چرا باید از اقشار آسیب‌پذیر به طور ویژه حمایت شود و اصول و سیاست‌های آن چیست، سؤال اصلی این مقاله است که با روش تحلیلی انجام شده است. براساس یافته‌های پژوهش، دو مبنای مهم برای این نوع حمایت قابل ارائه است. مبنای اول عدالت اجتماعی با تأکید بر تبعیض مثبت می‌باشد. مبنای دوم امنیت عمومی و انسانی است چون تأمین نکردن به موقع و مناسب اقشار آسیب‌پذیر و حمایت نکردن از آنها ممکن است به توسعه جرایم مخل امنیت عمومی از جمله سرقت‌های خشونت‌بار، نزاع‌های گروهی، طغیان و شورش علیه حکومت و... منجر شود. البته در انجام این حمایت‌ها رعایت برخی اصول و سیاست‌ها ضروری است که از جمله آنها می‌توان به؛ جامعیت، مسئول‌سازی، تقدم و اولویت‌بندی، توانمندسازی، هماهنگی و مشارکت‌پذیری اشاره کرد. نتیجه اینکه حمایت ویژه از اقشار آسیب‌پذیر در کشور در شرایط بحرانی کاملاً ضروری است و باید به صورت مؤثر و به موقع توسط دولت انجام گیرد. از این رو در پژوهش به راهکارهای مختلف برای بهینه‌سازی این حمایت اشاره شده است.

کلیدواژه‌ها: اقشار آسیب‌پذیر، حمایت، شرایط اضطراری، کرونا، عدالت اجتماعی.

پارادایم واگذاری خدمات عمومی سلامت به سازمان‌های مردم نهاد

رضا زهروی^۱

مریم بیات^۲

بحران کرونا نبود خدمات سلامت و لوازم بهداشتی، احتکار ماسک و عدم آموزش برای پیشگیری از اشاعه بیماری، در چند ماهه اخیر طیف وسیعی از دیدگاه‌های انتقادی به نحوه ارائه مدیریت خدمات اجتماعی و سلامت نسبت به دولت را در پی داشته است. این مقاله تلاش دارد به پاسخ‌گویی به این پرسش بپردازد که، آیا در تئوری و هم در عمل می‌توان الگوریتم جدیدی برای ارائه خدمات عمومی منجمله سلامت در جامعه به بهترین نحو اجرا و دایره اعمال نفوذ دولت را محدود کرد؟ حدود اعمال محدودیت‌ها به چه میزان است؟ در این میان سمن‌ها / سازمان‌های مردم‌نهاد با توصیه به رعایت موارد بهداشتی، آگاه‌سازی جامعه، تأمین هزینه بخشی از بیماران و خانواده‌های نیازمند، تهیه اقلام بهداشتی و ماسک نقش بسزایی در مدیریت کنترل بیماری ایفا نمودند. در واقع با مطرح نمودن پارادایم واگذاری خدمات عمومی سلامت به سمن‌ها با توجه به عملکرد و ظرفیت آنها در حوزه ارائه خدمات می‌توانیم به توسعه پایداری در حوزه سلامت دست یابیم. این پارادایم، مدیریت دولتی نوین است به معنی به‌کارگیری شیوه‌های مدیریتی بخش خصوصی در بخش دولتی و شامل مؤلفه‌هایی مانند کاهش مداخلات دولت، مشارکت این دو نهاد (دولت و بخش خصوصی) مستلزم ایجاد کارگروه‌های تخصصی در حوزه مدیریت، سیاست و حقوق است که در نتیجه آن سمن‌ها می‌توانند به صورت متوازن به ارائه خدمات عمومی و سلامت در جامعه بپردازند، همان‌گونه که بسیاری از دولت‌ها پارادایم و رویکردهای متفاوت مدیریت دولتی برای اداره امور کشور خود برگزیدند.

کلیدواژه‌ها: سمن‌ها / سازمان‌های مردم‌نهاد، پارادایم، بخش خصوصی، خدمات عمومی سلامت، کرونا

چالش تعظیم شعائر دینی و مصوبات ستاد ملی مبارزه با کرونا

سید محمدمهدی غمامی^۱

بیماری کرونا ویروس به‌عنوان یک مخاطره عینی که تا اواسط آبان ۱۳۹۹ حدود یک و نیم میلیون نفر از مردم جهان و ۳۵ هزار نفر را در ایران به کام مرگ کشانده است، تهدیدی علیه سلامت عمومی به حساب می‌آید. در این راستا غالب کشورها جهت مهار و مدیریت این بیماری محدودیت‌هایی را وضع کرده‌اند؛ این محدودیت‌ها به لحاظ حقوقی لازم است بر ضوابط و چارچوب‌های روشنی مبتنی باشند. برخی از این چارچوب‌ها کلی هستند همانند لزوم رعایت اصل حاکمیت قانون، طی کردن فرآیندهای قانونی (تشریفات قانونی)، شفافیت در مبانی و مفاد محدودیت‌ها، عدم سلب آزادی‌های بنیادین و...؛ و برخی دیگر از الزامات مرتبط با ساختار و ماهیت دولت‌اند که در ایران، رعایت موازین اسلامی وفق اصل چهارم قانون اساسی از مهم‌ترین این بایسته‌ها است. به نظر می‌رسد با ملاحظه مصوبات ستاد ملی کرونا، شاهد دو نقض توأمان راجع به مندرجات قانون اساسی از جمله اصل سوم و چهارم می‌باشیم: (۱) جانب تعظیم شعائر دینی به‌عنوان امر اجماعی در میان احکام اجتماعی رعایت نمی‌گردد؛ (۲) بین وضع محدودیت‌ها بین تجمعات غیر دینی و دینی، تناقض وجود دارد. با لحاظ این دو چالش، سؤال نگارنده در این مقاله عبارت است از اینکه «در شرایط بیماری کرونا ویروس تا چه میزان می‌توان شعائر دینی را محدود و یا تعطیل کرد؟». نگارنده با استناد به اصول فقهی و حقوقی، درصدد آن است تا میزان این محدودیت‌ها را مشخص و با روش توصیفی - تحلیلی برای تضمین «تعظیم شعائر دینی» و نظارت بر مصوبات ستاد ملی مبارزه با کرونا، راهکار ارایه دهد.

کلیدواژه‌ها: ستاد ملی مبارزه با بیماری کرونا، اقامه شعائر، کرونا، قاعده تقدیر، اصل تناسب.

تأثیرات اپیدمی کرونا بر هنرهای تجسمی و نمایشی با رویکرد اخلاقی

رومینا محمودی زیرابی^۱

سید محسن هاشمی^۲

شیوع گسترده و ویروس کرونا، به تعطیلی نمایشگاه‌ها، موزه‌ها و گالری‌های هنری، تئاتر و سینما منجر شده است. بیماری‌های همه‌گیر، محدود به کرونا نیست و تنها در زمان حاضر رخ نداده‌اند. این مقاله درصدد بررسی تأثیرات همه‌گیری و ویروس کرونا بر هنرهای تجسمی و نمایشی با رویکرد اخلاقی، است. این تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده و روش گردآوری داده‌ها به شکل اسنادی و نیز به صورت میدانی است. یافته‌های مقاله نشان می‌دهد که هنرمندان در وضعیت‌های بحرانی این‌چنینی، سهم بزرگی در اطلاع‌رسانی، تمهیدات پیشگیرانه و درمانی، روحیه‌بخشی به جامعه و نیز ثبت هنرمندانه یک بحران فاجعه‌آمیز را دارند. همچنین به‌رغم تمامی مشکلات و تنگناها، این ویروس می‌تواند باعث ایجاد خلاقیت در آموزش، و خلق آثار هنری و فعالیت‌های اقتصادی در حوزه هنر هم شده و هنرمندان می‌توانند از این روزنه‌ها راه را به سوی افق‌های تازه باز کنند.

کلیدواژه‌ها: ویروس کرونا، هنرهای تجسمی، هنرهای نمایشی، سیاستگذاری‌های فرهنگی و هنری، اخلاق.

۱. کارشناس ارشد پژوهش هنر، مؤسسه آموزش عالی طبری.
۲. دانشیار گروه سینما، دانشکده سینما و تئاتر، دانشگاه هنر تهران.

بررسی فقهی حقوق مبتلایان به کرونا

سیف‌الله صرامی^۱

بیماری کرونا، با همه‌گیری جهانی و تأثیر بی‌سابقه بر جوانب مختلف زندگی فردی و اجتماعی بشر، موضوعی کلان و نو برای بررسی و پاسخ‌گویی در فقه، شده است. یکی از محورهای این موضوع حقوق مبتلایان به این بیماری مهلك است. موضوع‌شناسی ابتلا به کرونا نشان می‌دهد مسائل فقهی آن پیش از ابتلا و در حوزه پیشگیری شروع می‌شود و تا پس از آن، اعم از اینکه منجر به بهبودی یا فوت بیمار شود، ادامه می‌یابد. بنابراین، حقوق مبتلایان به کرونا در سه زیر شاخه قابل بررسی است: پیش از ابتلا، حین ابتلا و پس از آن. پرسش اصلی مقاله در هر سه شاخه، از چیستی حقوق ابتلا به این بیماری خواهد بود. از آنجا که حق در فقه هم‌آغوش احکام رعایت آن است، بنابراین، ممکن است شناخت برخی از حقوق مبتلایان از طریق احکامی که نسبت به مبتلا وجود دارد، استنباط شود. پاسخ درست و مطابق با پرسش اصلی مقاله، مانند هر مسأله نوپیدای فقهی دیگر، در گرو شناخت موضوع به لحاظ و با رویکرد مسأله فقهی است. به این ترتیب، مقاله در چهار بخش به کاوش و تدوین پاسخ به پرسش اصلی می‌پردازد: بخش اول، موضوع‌شناسی ابتلا به بیماری کرونا؛ بخش دوم حقوق ابتلا، به لحاظ پیشگیری و بهداشت؛ بخش سوم حقوق بیمار کرونایی در حین بیماری و بخش چهارم حقوق بیمار کرونا پس از سپری شدن بیماری، اعم از بهبودی یا فوت. در بخش موضوع‌شناسی دو ویژگی بی‌نظیر سرعت و قدرت انتقال بیماری و تأثیر آن روی اکثر و بلکه همه ارگان‌های بدن مد نظر خواهد بود. در بخش پیشگیری و بهداشت، حق بیشترین رعایت بهداشت و پیشگیری و در بخش وقوع بیماری، حق درمان و در بخش بهبودی، برخورداری از زندگی عادی قبل از بیماری و در صورت فوت، حداکثر حقوق میت، با رعایت سایر حقوق و احکام مرتبط، محور نتیجه‌گیری است.

کلیدواژه‌ها: کرونا، موضوع‌شناسی، حقوق بیمار.

محدوده زمانی فورس ماژور بودن بیماری‌های مسری با تأکید بر کووید ۱۹

علی اصغر گل محمدی^۱

یکی از راه‌های معافیت اشخاص از پرداخت خسارت ناشی از عدم انجام تعهدات قراردادی یا ضمان قهری، اثبات فورس ماژور (قوه قاهره) توسط عامل ورود زیان می‌باشد. منظور از فورس ماژور، حادثه‌ای است خارجی، غیرقابل پیش‌بینی و احترازناپذیر که اجرای تعهد را غیرممکن می‌سازد.

بیماری‌های همه‌گیر و از جمله ویروس کووید ۱۹ را نیز می‌توان در صورت احراز شرایط یاد شده از مصادیق فورس ماژور دانست؛ اما بایستی توجه داشت که فورس ماژور بودن بیماری‌های مسری و به‌ویژه ویروس کووید ۱۹ دائمی نیست و آن را تا زمانی می‌توان از عوامل معافیت اشخاص از پرداخت خسارت به شمار آورد که هر سه شرط اشاره شده را دارا باشند. بنابراین با در نظر گرفتن این نکته که بیماری‌های واگیردار پس از شناسایی، فاقد یکی از شرایط مذکور (غیر قابل پیش‌بینی بودن) می‌گردند، دیگر نمی‌توان آنها را مصداق فورس ماژور به حساب آورد.

کلید واژه‌ها: فورس ماژور، بیماری‌های همه‌گیر، کووید ۱۹، غیرقابل پیش‌بینی، غیرقابل جلوگیری، خارجی.

بررسی فقهی ضمان ناشی از انتقال بیماری مسری

سید مجتبی میرتبار

مهدی اخلاصی^۱

شیوع بیماری‌های واگیردار با ماهیتی نوعاً کشنده تهدیدی علیه امنیت سلامت افراد تلقی می‌شوند. بنابراین شناسایی افراد بیمار، محدودسازی آنان، کنترل بیماری و در نتیجه جلوگیری از انتشار آن در میان افراد جامعه، از مسائل مهم حوزه پزشکی است. در این میان یکی از تدابیر راهبردی در جلوگیری از شیوع بیماری توجه دادن به مسئولیت مدنی و ضمان آور بودن انتقال این نوع از بیماری‌هاست. براین اساس پرسش مطرح آن است که در آموزه‌های دینی، در صورت عدم رعایت وظایف شهروندی و انتقال بیماری مسری به دیگران چه مسئولیت‌هایی متوجه فرد ناقل است؟ به دیگر سخن آیا ضمانتی در قبال خسارت‌های ناشی از بیماری متوجه فرد انتقال‌دهنده خواهد بود؟ در این میان مسلم است که اگر شخص مبتلا به بیماری مسری و واگیردار، موجب انتقال بیماری به دیگر افراد شود، لازم است که خسارت وارده را جبران نماید؛ اما با توجه به ویژگی‌های موجود در بیماری‌های واگیردار از جمله میزان کشندگی در آنها، علم و جهل طرفین از آلودگی و تأثیرگذاری عوامل دیگر، دشواری‌هایی را در احراز، استناد و اثبات نوع مسئولیت و ضمان حاصل از آن، پدید آورده است. از این رو، در نوشتار پیش رو حالات مختلف انتقال بررسی و برپایه آنها خسارت وارد شده از نگاه آموزه‌های دینی تبیین شده است. بر این اساس در صورتی که فرد از بیماری خود و کشندگی آن آگاهی داشته و عمدتاً با انتقال بیماری موجب فوت دیگری شده باشد، از عملکرد وی با عنوان قتل عمد یاد شده و مستحق قصاص است و در صورتی که بیماری کشنده نباشد، شبه عمد بوده و محکوم به پرداخت دیه خواهد بود و در نهایت اگر شخص از بیماری خود آگاهی نداشته و با انتقال موجب فوت دیگری شود، عمل وی خطای محض بوده و لازم است که دیه به-عنوان خسارت توسط عاقله پرداخت گردد.

کلیدواژه‌ها: بیماری مسری، عمد، شبه عمد، خطا، ضمان، قصاص، دیه.

ویروس کرونا و حقوق کیفری

سید حسن هاشمی^۱

علیرضا امام دادی^۲

بحران به وجود آمده ناشی از شیوع گسترده ویروس کرونا در دنیا و به تبع آن در ایران، دغدغه مدیریت این وضعیت را به دنبال داشته است. از جمله مهم‌ترین ابعاد این مسئله چگونگی برخورد با رفتارهای خطرآفرین آن دسته از افرادی است که بدون توجه به رعایت نکات ایمنی و بهداشتی، به عاملی جهت انتقال این بیماری تبدیل گشته و در نتیجه موجب شده‌اند تا انگشت اشاره به سوی قوانین کیفری نشانه رود. با این حال چگونگی دخالت این قواعد برای برخورد با این رفتارها به گونه‌ای که باعث سلب آزادی‌های مشروع نیز نگردد حائز اهمیت است. روش تحقیق مورد استفاده در این مقاله اسنادی است و نظرات و قوانین مرتبط با این موضوع با رویکرد کاربردی مورد مطالعه قرار گرفته است. نتایج حاصله نشان دهنده آن است که ملاحظات اخلاقی و توجه به آسیب‌های ناشی از انتقال ویروس کرونا از جمله مهم‌ترین توجیهات مداخله حقوق کیفری است. بر این اساس ضرورت قانونگذاری خاص برای واکنش مؤثر در برابر انتقال این بیماری احساس می‌گردد و در زمان فعلی که چنین قانونی وجود ندارد به نظر می‌رسد با توسل به برخی از قوانین کیفری موجود بتوان با رفتارهای مخاطره-آمیزی که موجبات انتقال این بیماری را فراهم می‌آورد برخورد کرد.

کلیدواژه‌ها: ویروس کرونا، حقوق کیفری، مجازات، جنایت.

۱. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی بیرجند، hashemi600@yahoo.com.
۲. عضو هیأت علمی گروه حقوق دانشگاه پیام نور خراسان جنوبی، a65ed@yahoo.com.

تأثیر میزان علم و اختیار (قصد) ناقل بیماری واگیردار بر مسئولیت مدنی وی

حسین هوشمند فیروز آبادی^۱

یکی از دلایل شیوع سریع بیماری مسری اخیر کوید ۱۹ در کشورهای مختلف از جمله ایران عدم اهتمام کافی برخی افراد به مسائل بهداشتی، توصیه‌های ایمنی و اصول پیشگیری توصیه شده توسط متخصصان درمان و بهداشت مبنی بر ضرورت توجه به انفکاک و فاصله‌گذاری اجتماعی و استفاده از لوازم بهداشتی همچون ماسک و مواد ضد عفونی کننده است. این بی‌احتیاطی و عدم اهتمام منجر به شیوع بیشتر بیماری گاهی عالمانه و عامدانه و گاهی بدون هرگونه قصد و اختیاری صورت می‌پذیرد. یکی از مسائل پیش رو در بررسی مسئولیت افراد در قبال سرایت و انتقال این بیماری به دیگر افراد جامعه واکاوی حالت‌های مختلف افراد انتقال دهنده از جهت میزان احتمالی که نسبت به سرایت بیماری به دیگران می‌دهند و نیز از جهت برخورداری از قصد و اختیار آنها در انجام فعل و در حصول نتیجه می‌باشد.

در این نوشتار اثبات شده است که برای ناقل بیماری که ظن یا حتی شک سرایت بیماری به دیگران را دارد بدلیل اهمیت محتمل (کشته شدن دیگران) و با توجه به امکان استناد زیان به وی، می‌توان ضمان در نظر گرفت و نیز انتقال بیماری از شخص ناقل واجد قصد فعل، ضمان آور (حتی بدون قصد نتیجه) اما از ناقل فاقد قصد فعل، غیر ضمان آور دانسته شده است.

کلیدواژه‌ها: بیماری مسری، اختیار، قصد، اضرار، علم، ظن، کرونا، کوید ۱۹.

فصل دوم

کرونا و مسئولیت‌های حقوقی در ابعاد بین‌المللی

Covid-19 and International law: towards States' preparedness

Prof. Brigit Toebes¹

Covid-19 has put a spotlight on the responsibilities of States under the International Health Regulations and on State accountability in case of a breach. In addition, there has been much debate about how measures to protect against Covid-19 infringe on the enjoyment of human rights, in particular rights to privacy and freedom of movement. It will be important to evaluate these matters carefully, both during and after the current crisis.

While these approaches and dimensions are valuable, we should also look beyond this crisis and address country preparedness to future infectious disease outbreaks. According to international law, all countries around the world are required to be prepared to respond to a future public health emergency.

There is an urgent need to perceive public health emergencies as a matter of international human rights obligation and accountability. Governments should do so in close consultation with WHO, the most authoritative organization globally when it comes to infectious disease outbreaks, which has generated a wealth of expertise over the course of its existence. The ultimate consequence when States fail to comply with their obligations may be accountability under the UN human rights regime.

Covid-19 crisis, human rights and a new situation

Prof. Morten Kjaerum¹

The current Covid-19 crisis is first and foremost a health issue and increasingly it is also becoming an economic challenge. Nonetheless, it is also all about our basic human rights.

In this text I will make a brief outline of some of the key issue pertaining to human rights and the corona-crisis. Many of the issues will be deepened by my colleagues at the Raoul Wallenberg Institute in the weeks to come from their particular research perspective or from their work in our offices around the world.

Interconnectedness of All Human Rights

The first thing that has struck me these past weeks is how well the crisis illustrate the interrelatedness and interconnectedness of all human rights – political, economic, social, civil and cultural rights. This was underscored in 1993 at the UN World Conference on Human Rights as well as it is the outset for the Universal Declaration of Human Rights from 1948. But not only that, the crisis is also a living illustration of the ultimate aim of the UN Sustainable Development Goals – the so-called SDG's – namely: Leave no-one behind. In SDG 3 it is said that states shall “ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages”. One of the targets is to “strengthen the capacity of all countries, in particular developing countries, for early warning, risk reduction and management of national and global health risks.” This target most people will recognize today is highly relevant.

كثيراتس بحران كرونا و مستأزمات هاي حقوقی و اخلاقی بر اروپا به
رعايت سلامت همگانی
چکیده مقالات

١. عضو هیأت علمی دانشگاه لوند سوئد و رئیس موسسه حقوقی رانول والنبرگ سوئد

Human Rights Act: The right to health in light of COVID-19

Prof. Claire E. Brolan¹

Access to health services in the COVID-19 era: a review of the key challenges in Queensland

The enactment of public health emergency powers in Queensland and across Australia to stop the spread of COVID-19 has resulted in complex human rights tensions. Restrictions on the freedom of movement, for instance, have resulted in the curtailing of individuals' access to safe, quality, timely and appropriate health services, including essential medicines.

With the commencement of the Human Rights Act 2019 (Qld) on 1 January 2020, and its historic inclusion of section 37 (the right to access health services without discrimination), this webinar will examine key right to health challenges that have emerged in the COVID-19 era in Queensland, and the Queensland Human Rights Commission's response. Both individual and systemic health service access challenges will be considered.

۱. عضو هیأت علمی مرکز مطالعات آینده پژوهی و سیاست گذاری و رئیس دپارتمان مطالعات توسعه دانشگاه
کوئینزلند استرالیا

کووید ۱۹، سازمان همکاری اسلامی و درنگی در همبستگی

سید مصطفی میرمحمدی^۱

با همه‌گیری بیماری کرونا، جوامع اسلامی نیز با این بحران رو به رو شدند و پیامدهای گوناگون آن دامن‌گیر ملت‌ها و دولت‌های اسلامی نیز شده است. در این بین سازمان همکاری اسلامی با شعار صدای جمعی مسلمانان جهان تلاش نموده تا گام‌هایی در این باره بردارد. برخی نشست‌ها و بیانیه‌ها از جمله بیانیه مجمع فقه اسلامی و کمک مالی به تعدادی از کشورهای کمتر توسعه یافته از جمله آنها است. از آنجا که این سازمان خود را پس از ملل متحد بزرگ‌ترین سازمانی به شمار می‌آورد که از چهار قاره در آن عضویت دارند و همبستگی اسلامی هدف اصلی تأسیس آن است، مقاله حاضر در نظر دارد ظرفیت‌ها و عملکرد این سازمان را در همبستگی برای مقابله با بیماری کرونا بررسی و تحلیل کند و به این پرسش پاسخ دهد که آیا سازمان در راستای همبستگی اسلامی چه اقداماتی انجام داده است و تا چه میزان به انتظارات پاسخ داده و از آزمون بیرون آمده است. فارغ از موانع و چالش‌های پیش روی این سازمان در رسیدن به همبستگی مورد انتظار، بیانیه ۲۴ بندی مجمع فقه اسلامی در خصوص کرونا همراه با پاره‌ای ملاحظات، بیش از همه شایان توجه است.

کلیدواژه‌ها: کووید ۱۹، همبستگی، حقوق بین‌الملل، سازمان همکاری اسلامی.

مسئولیت حقوقی دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی در مواجهه با تأثیر تحریم بر شهروندان (جلوگیری از فروش یا ارسال تجهیزات پزشکی و دارو)

کیان‌دخت توکلی^۱

دسترسی به خدمات درمانی و پزشکی را باید از جمله حقوق اولیه هر جامعه بشری تصور کرد به نحوی که تمام مردم دنیا به فراخور نیازهایی که به خدمات درمانی و بهداشتی دارند، باید از آن بهره‌مند شوند و یا حداقل برای بهره‌مندی این افراد از خدمات درمانی نباید مانع سیاسی و حقوقی وجود داشته باشد. در این رابطه حقوق بین‌الملل برخی سازکارهای حقوقی را برای دسترسی همه مردم جهان به خدمات بهداشتی و درمانی در نظر گرفته است که در این مقاله به تفصیل به این مسئله پرداخته شده و سپس مسئولیت‌های ناشی از ایجاد موانع بر سر راه این‌گونه خدمات رسانی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. استفاده از ابزار تحریم در شرایط جنگ اقتصادی هر چند به‌عنوان وسیله مناسب در برابر جنگ تسلیحاتی به شمار می‌رود؛ ولی در رابطه با گسترش بیماری که نیازمند مشارکت جهانی برای ریشه‌کنی آن است به نظر می‌رسد این هدف توجیه‌کننده نباشد. در این راستا قواعد حاکم بر تعلیق تحریم و یا رفع آن نیازمند تعمق حقوقی است که این مقاله آن را بررسی کرده است.

کلیدواژه‌ها: مسئولیت حقوقی، کرونا، تعهدات دولت‌ها، خدمات درمانی، تحریم.

مسئولیت حقوق دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی در مواجهه با تأثیر تحریم بر شهروندان

(جلوگیری از فروش یا ارسال تجهیزات پزشکی و دارویی)

۱ علیرضا زارع شحنه

۲ حکیمه امیری

۳ رحیمه امیری

۴ زینب ترابی گودرزی

تحریم‌ها در حقوق بین‌المللی مجموعه اقدامات با ماهیت اجباری و تدابیر تنبیهی است که هدف آنها وادار ساختن دولت‌های غیر مطیع به رعایت هنجار حقوق بین‌الملل یا پیروی از خواست و سیاست مورد نظر نهاد و یا دولت صادر کننده تحریم می‌باشد. به لحاظ فنی، تحریم هم برای اقدامات نظامی و هم اقدامات غیر نظامی به کار برده می‌شود؛ ولی عمدتاً از این عمل برای اقدامات غیرنظامی استفاده می‌شود. بعضی از تحریم‌های بین‌المللی علیه امنیت بهداشتی و سلامت مردم می‌باشد. با استناد به اسناد مختلف حقوق بین‌المللی می‌توان دریافت که، امروز حق بر سلامت و بهداشت یک حق بشری محسوب می‌شود که تعهدات احترام، حمایت و اجرای قوانین فراملی حوزه امنیت بهداشتی را بر دولت‌ها تحمیل می‌کند، از این رو دولت‌ها نباید به صورت مستقیم یا غیر مستقیم از بهره‌مندی افراد از حق بر سلامت جلوگیری کنند و باید اقدامات تقنینی و اجرایی مناسب را برای تحقق تمام مصادیق و موارد امنیت بهداشتی نسبت به همه شهروندان داخل قلمروی جغرافیایی و خارج از سرزمین خود انجام دهند. حق بر سلامت و امنیت بهداشتی در اسناد و قوانین بین‌المللی مختلف همچون، اساسنامه سازمان جهانی بهداشت، اعلامیه جهانی حقوق بشر و همچنین در ماده ۲ منشور حقوق شهروندی اذعان دارد که شهروندان از حق زندگی شایسته، درمان مناسب، دسترسی به دارو و تجهیزات پزشکی و شرایط محیطی زیستی سالم و مطلوب برخوردارند. بنابراین بهداشت و سلامت موضوعی بین‌المللی است و ارتباطی محکم میان بهداشت و سلامت با صلح و امنیت جهانی وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: دولت، تحریم، شهروندان، حقوق بین‌الملل، امنیت بهداشتی

۱. دانشجوی کارشناسی اقتصاد از دانشگاه قم.
۲. دانشجوی کارشناسی حقوق از دانشگاه آزاد اسلامی قم.
۳. دانشجوی کارشناسی حقوق از دانشگاه آزاد اسلامی قم.
۴. پژوهشگر و دکترای حقوق عمومی از دانشگاه تهران.

مسئولیت دولت‌ها در پیشگیری و مقابله با نقض حق بر سلامت زندانیان در پاندمی کرونا

جمال بیگی^۱

مهرداد تیموری^۲

حق بر سلامت یکی از مهم‌ترین و بنیادی‌ترین حقوق بشر به شمار می‌رود که در هر مکان و زمان فارغ از هرگونه تفاوت‌های مذهبی، جنسیتی، ملیتی و غیره به‌صورت برابر شامل تمامی انسان‌ها می‌گردد. در این میان حق بر سلامت زندانیان نیز به‌مثابه حق بنیادی این قشر مطابق تعهدات و تکالیفی که مقررات داخلی و اسناد بین‌المللی بر عهده دولت‌ها گذاشته است؛ بایستی به جد موردتوجه قرار گیرد. مقاله حاضر که با استفاده از اسناد و منابع کتابخانه‌ای و به روش توصیفی و تحلیلی نگارش یافته، به بررسی نقض حق بر سلامت زندانیان در شیوع پاندمی کرونا و مسئولیت دولت‌ها در پیشگیری و مقابله با آن می‌پردازد. یافته و نتایج پژوهش حاکی از این است که یکی از مهم‌ترین وظایف دولت‌ها توجه به سلامت همگانی و نظارت بر اجرای درست این حق است که سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور به‌عنوان بازوی اجرایی حاکمیت‌ها در خصوص مسائل بهداشتی و درمانی زندانیان باید این وظایف را انجام دهد. چراکه تبعیض در ارائه خدمات بهداشتی و درمانی و لوازم و تجهیزات پزشکی و عدم انجام آزمایش‌های بالینی بر روی زندانیان که باعث شیوع پاندمی کرونا در داخل زندان‌ها می‌گردد، حق بر سلامت زندانیان را نقض می‌نمایند.

کلیدواژه‌ها: مسئولیت دولت، پیشگیری، حق بر سلامت، زندانی، پاندمی کرونا، کووید ۱۹.

۱. جمال بیگی، دانشیار گروه آموزشی حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه (نویسنده مسئول)، Jamalbeigi@iau_maragheh.ac.ir.

۲. مهرداد تیموری، دانشجوی دکتری تخصصی حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، mehrdadteymoori1@gmail.com.

مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در قبال شیوع بیماری‌های تنفسی واگیردار (کرونا)

حمیدزاعی^۱

طبق ماده ۱۲ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، حق هر کس به تمتع از بهترین حال سلامت جسمی و روحی ممکن الحصول به رسمیت شناخته شده است و دولت‌ها مکلف هستند تدابیری در این زمینه اتخاذ کنند. از جمله بهبود بهداشت محیط و بهداشت صنعتی از جمیع جهات و پیشگیری و معالجه بیماری‌های همه‌گیر، بومی، حرفه‌ای و سایر بیماری‌ها و همچنین پیکار علیه این بیماری‌ها و ایجاد شرایط مناسب برای تأمین مراجع پزشکی و کمک‌های پزشکی برای عموم در صورت ابتلا به بیماری. مقررات بین‌المللی بهداشت سازمان جهانی بهداشت سال ۲۰۰۵ نیز در این زمینه برخی تکالیفی را بر دولت‌های عضو بار کرده است که اهم آن چه مطلوب است مواد ۶، ۷ و ۵۶ آن است. هدف و قلمرو مقررات بین‌المللی بهداشت جلوگیری از گسترش بین‌المللی ویروس، فراهم کردن بهداشت عمومی و جلوگیری از تجارت و ترافیک بین‌المللی غیرضروری است. طبق ماده شش مقررات بین‌المللی بهداشت هر دولت عضو، باید با کارآمدترین وسیله ارتباطی ظرف ۲۴ ساعت، از تمامی اتفاقاتی که ممکن است منجر به ایجاد وضعیت اضطراری در بهداشت عمومی شود سازمان جهانی بهداشت را مطلع کند. متعاقب آن هر دولت عضو باید به صورت دوره‌ای با سازمان جهانی بهداشت در ارتباط باشد و نتایج آزمایشگاهی، منبع و نوع خطر، تعداد موارد و مرگ و میر، شرایط مؤثر در شیوع بیماری و اقدامات بهداشتی به کار رفته را گزارش کند و طبق ماده هفت آن هر دولت عضو، تعهد بر به اشتراک‌گذاری اطلاعات حاصله دارد.

کلیدواژه‌ها: مسئولیت بین‌المللی، جامعه بین‌المللی، اعمال متخلفانه بین‌المللی، بهداشت جهانی، بیماری‌های تنفسی واگیردار (کرونا)

تأملی بر نقش آموزش حقوق بشر و حق بر سلامت در عصر پاندمی کوئید ۱۹

حامد یوسف باقری^۱

مقاله پیش‌رو پس از تشریح بحران جهانی کرونا به نقش آموزش حقوق بشر در چارچوب حق بر سلامت می‌پردازد. در آموزش حقوق بشر، افراد نه تنها نسبت به حقوق خود، بلکه نسبت به رعایت حقوق دیگران نیز اهتمام می‌ورزند. بنابراین، برای پیشگیری از شیوع گسترده بیماری کوئید ۱۹ در جوامع انسانی؛ ارتقای فرهنگ شهروندان در رعایت مسائل بهداشتی و بالا بردن میزان آگاهی آنان از نقش و حقوق خود بسیار حائز اهمیت است. پرسش اصلی نوشتار حاضر، آنست که آموزش افراد به‌ویژه سالمندان، زنان و کودکان چه نقشی در کنترل و ریشه‌کنی این بیماری منحوس دارد؟ فرضیه اولیه حاکی از آنست که رویکرد نظام حقوق بین‌الملل در حوزه سلامت و بهداشت همگانی برای دولت‌ها ناحیه‌مدار است. به عبارت دیگر، دولت‌ها با همکاری سازمان جهانی بهداشت باید درصدد ارائه الگوهای مناسب آموزشی در راستای افزایش خوداتکایی و مدیریت بحران‌های انسانی از این دست برای شهروندان خود باشند. روش انجام پژوهش به شیوه توصیفی - تحلیلی با گردآوری منابع است.

کلیدواژه‌ها: آموزش حقوق بشر، تعهد دولت‌ها، حق بر سلامت، افراد در معرض خطر، ویروس کرونا.

بحران کرونا و مسئولیت حقوقی در ابعاد بین‌المللی

سمیه رحمانی^۱

حمیدرضا قاسمی^۲

با انتشار ویروس کرونا و شیوع بیماری نوپدید و مهلک کووید ۱۹ در دنیا، دولت‌ها اقدام به ارائه خدمات درمانی اجباری به افراد - به‌ویژه مبتلایان به این بیماری - نموده‌اند؛ اجباری بودن خدمات با اصول حقوق بشر (از جمله حق استقلال و آزادی فرد) در تعارض است. این مقاله در صدد پاسخگویی به این پرسش است که مسئولیت‌های حقوقی ناشی از عدم اعمال برخی تعهدات بین‌المللی از سوی دولت‌ها، در قبال دیگر دولت‌ها و نیز در قبال مردم چیست؟ بر مبنای اسناد بین‌المللی حقوق بشر، به‌ویژه میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ارائه خدمات بهداشتی و درمانی از سوی دولت‌ها، صرفاً به اتباع و مردم موجود در سرزمین خود محدود نبوده، بلکه تعهد به همکاری‌های بین‌المللی نیز در این خصوص مطرح می‌باشد؛ اما این سازوکار در شرایط همه‌گیری کووید ۱۹ در جهان، آنچنان که باید و شاید محقق نگردیده است چراکه، بسیاری از کشورها درگیر موج فزاینده شیوع این بیماری در کشورهای خود بوده و در عمل، با کمبودها و کاستی‌های بهداشتی و درمانی در این خصوص مواجه می‌باشند. بر این مبنای می‌توان گفت، اتخاذ تدابیر پیشگیرانه و مقابله‌ای از سوی دولت‌ها، جدای از تزییع برخی حقوق فردی و جمعی، در عمل منجر به نقض برخی تعهدات بین‌المللی آنها نیز گردیده است؛ اما با توجه به آنکه این اقدامات اختیاری و موقتی است، دولت‌ها نمی‌توانند از نبود امکان اجرای مطلق معاهدات خود در مجامع بین‌المللی سخنی به میان آورده و به تبع آن، نقض تعهدات بین‌المللی خود را توجیه نمایند چراکه تأثیر بحران کرونا بر نبود امکان اجرای معاهدات یکسان نیست و لذا، این ادعا که شیوع ویروس کرونا به طور کلی مانع از اجرای تعهدات دولت‌ها می‌شود، قابل پذیرش نیست. تنها در چنین شرایطی، دولت می‌تواند با استناد به قاعده «فورس ماژور» و ماده ۲۳ طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها، مانع از احراز تقصیر ناشی از عدم اجرای معاهده گردیده و خود را از مسئولیت نقض تعهد، معاف اعلام نماید.

کلیدواژه‌ها: بیماری کووید ۱۹، حق بر سلامت، مسئولیت بین‌المللی، حقوق بین‌الملل بشر

۱. دانشجوی مقطع دکتری، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، ایران. (نویسنده مسئول).
P.srahmanim@gmail.com

۲. استادیار گروه حقوق، دانشگاه آزاد تاجکستان، ایران. Pr.h.ghasemi58@gmail.com

کووید-۱۹ و حقوق بشر با تأکید بر تحریم‌های ظالمانه و یک‌جانبه آمریکا

سیدمسعود بحرالعلومی طباطبایی^۱

در قرن بیست و یکم و در حالی که کشورهای جهان آماده هرگونه رویارویی نظامی با یکدیگر بودند؛ ثابت شد توانایی مقابله با یک ویروس را ندارند. کرونا ویروس جدید ضعف کشورهای بزرگ و پرمدعا را در زمینه بهداشت و سلامت مشخص و چهره امپریالیسم سرمایه‌داری آنها را که منافع خود را بر هر چیزی ترجیح می‌دهند آشکار ساخت. طبق دیوان بین‌المللی دادگستری، برگرداندن یک‌جانبه تحریم‌ها علیه ایران در سال ۲۰۱۸ نقض آشکار قوانین بین‌المللی بود. چنین اقدامی بدون دستور شورای امنیت سازمان ملل انجام شد و نماینده ویژه سازمان ملل در امور تأثیر تحریم‌ها بر حقوق بشر، این اقدام دولت ترامپ را یک اجبار غیرقانونی و غیراخلاقی توصیف کرد و آن را حمله اقتصادی علیه مردم ایران دانست. ایران به دلیل تحریم‌های طولانی مدت آمریکا با کمبود دارو و لوازم پزشکی مواجه شده است و این موضوع بر سلامت مردم ایران تأثیر جدی داشته است. تحریم‌های آمریکا در دوران کرونا، نقض عینی حقوق بشر محسوب می‌شود. این تحریم و فشارهای این کشور بر جامعه جهانی، در حقیقت مبارزه با کرونا را برای ایران سخت کرده است. تحریم‌های یک‌جانبه اخیر دشواری‌هایی در اقتصاد و نظام سلامت ایران ایجاد کرده است که نه فقط شرکت‌های آمریکایی، بلکه شرکت‌های اکثر کشورها نیز نمی‌توانند با ایران وارد دادوستد شوند. پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش - توصیفی - تحلیلی می‌باشد. این پژوهش صورت کیفی و یک مطالعه مروری می‌باشد. روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و اسنادی بوده است.

کلیدواژه‌ها: کرونا ویروس، حقوق بشر، تحریم‌های یک‌جانبه، آمریکا.

مسئولیت سازمان‌های بین‌المللی از جمله سازمان تجارت جهانی در ارتباط با حق بر سلامت همگانی و حق بر اختراعات داروهای اساسی از جمله داروهای کرونا

سمیه رحمانی^۱

حمیده ره انجام^۲

امروزه به موازات گسترش نسبی بهداشت عمومی در سراسر دنیا، بیماری‌های گوناگون از قبیل ایدز، مالاریا، کرونا و... نیز در جوامع بشری رو به افزایش است. به همین سبب صنعت داروسازی یکی از مهم‌ترین صنایعی است که باید مورد حمایت قرار بگیرد تا مخترعان داروهای جدید، انگیزه کافی برای تولید داروهای اساسی مانند کرونا را داشته باشند. از سوی دیگر مزایای انکارناپذیر حمایت از اختراعات دارویی برای کشورهای در حال توسعه و کم‌تر توسعه‌یافته تهدیدی جدی بوده و ممکن است، سلامت عمومی این جوامع را به خطر بیندازد. در چنین اوضاع و احوالی باید دید که کدام‌یک از این دو اصل بر دیگری ترجیح داشته و باید در اولویت قرار بگیرد؟ بهداشت و سلامت عمومی به عنوان حق اولیه هر بشر یا حمایت از اختراعات دارویی به عنوان حقی انحصاری برای صاحبان آن؟ یکی از مهم‌ترین مباحثی که به طور مستقیم و غیرمستقیم در سازمان تجارت جهانی مورد بحث قرار گرفته، موضوع بهداشت عمومی، بالأخص تجارت دارو و حمایت از اختراعات دارویی است و این سازمان پیوسته برای حفظ تعادل میان بهداشت عمومی و آزادی دسترسی به دارو از حقوق انحصاری دارندگان اختراعات دارویی نیز حفاظت کرده است. از این رو هر یک از نظام‌های حقوقی که خواهان پیوستن به سازمان تجارت جهانی هستند به دلیل مواجه شدن با این دو موضوع ممکن است با مسائلی روبه‌رو شوند. بر همین اساس در مقاله پیش رو درصدد آنیم که به مسئولیت سازمان بین‌المللی از جمله سازمان تجارت جهانی و سازمان جهانی بهداشت در ارتباط با حق بر اختراعات دارویی و حق بر سلامت همگانی را مورد بررسی قرار دهیم.

کلیدواژه‌ها: حمایت از اختراعات دارویی، سازمان تجارت جهانی، سازمان بهداشت عمومی، بهداشت عمومی

کنفرانس بحران کرونا و مسئولیت‌های اخلاقی و حقوقی
رعایت سلامت همگانی
چکیده مقالات

۱. فارغ التحصیل کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تاکستان، (نویسنده مسئول).

۲. استادیار و عضو هیأت علمی، گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تاکستان.

بحران کرونا و حق بر سلامتی کادر درمان در بیماری‌های واگیر از منظر حقوق بین‌الملل توسعه پایدار

آزاده رستگار^۱

علی مشهدی^۲

پس از شیوع بیماری کوئید ۱۹ (ویروس کرونا)، یکی از بحث‌های حقوقی مهم، تأمین حق بر سلامتی کادر درمان بود. در بحران کرونا نیز بیشترین آسیب جسمی و روحی بر کادر درمان وارد شده است. در این راستا این پرسش اساسی مطرح است که از منظر حقوق بین‌الملل توسعه پایدار و در حوزه سلامت چه مناسبات و نظاماتی جهت تأمین و حمایت از حق بر سلامتی کادر درمان وجود دارد. در این مقاله تلاش شده است ضمن اشاره به جایگاه حق بر سلامتی در بیماری‌های واگیر در اسناد توسعه پایدار، مؤلفه‌های حق بر سلامتی کادر درمان در بیماری‌های واگیر از جمله بحران کرونا مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرند. از جمله مهم‌ترین این مؤلفه‌ها شامل، الزامات بهداشتی شاغلان بخش درمان، ضوابط پیشگیرانه خطرات شغلی بهداشتی، حق حیات کادر درمان و ملاحظات اخلاق پزشکی می‌شود. فرض اساسی این مقاله بر این مینا استوار است که ضروری است نظام حقوقی به موضوع حق بر سلامتی کادر درمان در هنگام بحران کرونا توجه بیشتری نموده و تدابیر مشخص حقوقی اتخاذ گردد.

کلیدواژه‌ها: حق بر سلامتی، کادر درمان، حقوق بشر، توسعه پایدار، بحران کرونا.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل دانشکده حقوق دانشگاه قم، نویسنده مسئول
Rastegarazade8059@gmail.com

۲. دانشیار گروه حقوق عمومی و بین‌الملل دانشکده حقوق دانشگاه قم،
email: droitenviro@gmail.com

تحریم دارو و تجهیزات بهداشتی علیه جمهوری اسلامی ایران در وضعیت فراگیری کرونا از منظر حقوق بین الملل

مهناز رشیدی^۱

در حالی که وضعیت اضطراری سلامت عمومی ناشی از همه‌گیری بیماری کووید ۱۹، همکاری و همبستگی بین‌المللی بیش از پیش میان کشورها را ایجاب می‌نماید، کشور آمریکا از سال ۲۰۱۸ با خروج از سند برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) و با هدف اعمال سیاست فشار حداکثری بر ایران، شدیدترین اشکال تحریم اقتصادی را علیه جمهوری اسلامی ایران وضع کرده است. این تحریم‌ها که از نوع تحریم‌های ثانویه با ویژگی فراسرزمینی هستند، نه فقط اشخاص و نهادهای آمریکایی را از ارتباط با ایران بازداشته، بلکه در صورت برقراری تعاملات تجاری-اقتصادی سایر دولت‌ها و اشخاص حقیقی و حقوقی خصوصی متبوع آنها با ایران، محدودیت‌ها و مجازات‌هایی شدید بر آنها تحمیل می‌کند. با نظر به اینکه استمرار این تحریم‌ها در وضعیت فراگیری ویروس کرونا، دسترسی ایران به دارو و تجهیزات بهداشتی را دشوار و حتی در مواردی غیرممکن ساخته است، این نوشتار با روش توصیفی-تحلیلی در جستجوی پاسخ به این پرسش است که میزان قانونی بودن تحریم دارو و تجهیزات بهداشتی علیه ایران در وضعیت فراگیری کرونا در حقوق بین‌الملل تا چه میزان است؟ حاصل مطالعات نگارنده مؤید آن است که تحریم دارو و تجهیزات بهداشتی در چنین وضعیت اضطراری، ناقض قواعد حقوق بشر از جمله حق بر حیات و سلامت، اصل همکاری مندرج در منشور سازمان ملل متحد و تعهدات برآمده از اساسنامه و مقررات سازمان بهداشت جهانی است و مسئولیت بین‌المللی دولت‌های ناقض تعهدات را به دنبال دارد.

کلیدواژه‌ها: همه‌گیری کرونا، تحریم یک‌جانبه، حقوق بشر، حقوق بین‌الملل.

۱. مهناز رشیدی پژوهشگر پژوهشکده حقوق عمومی و بین‌الملل، پژوهشگاه قوه قضاییه، تهران، ایران.
ایمیل: mahnazrashidi@ijri.ir

تعهدات دولت‌ها برای حمایت از سلامت سالمندان در دوره اشاعه ویروس کرونا از منظر حقوق بین‌الملل بشر

مهزاد صفاری‌نیا^۱

هدف این پژوهش، روشن ساختن چرایی لزوم توجه جهانی به حقوق سالمندان به صورت کلی و در شرایط اضطراری به صورت خاص و فرآیند هنجارسازی در اسناد بین‌المللی تا به امروز است. متأسفانه عدم وجود قوانین سخت‌هنجاری و یکپارچه در حوزه حقوق بشر سالمندان یکی از چالش‌های موجود در جامعه بین‌المللی است. از دیگر چالش‌های حقوق بشری سالمندان در مواجهه با کووید ۱۹ ارایه تعریف یکسان و مشابه از مفهوم سالمندی، خلاء در داده‌ها و اطلاعات مربوط به سالمندان، عدم برابری و تبعیض سنی، برچسب‌زنی، نقض کرامت انسانی، غفلت، توجه نکردن، انزوا و خشونت علیه سالمندان در دوره کووید ۱۹ می‌باشد. همچنین تعهدات دولت‌ها نسبت به برخی از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی همچون رفع گرسنگی و فقر، دسترسی به حق سلامتی و بهداشت در شرایط اضطراری از جمله تعهدات فوری است.

در این مقاله ضمن تحلیل ابعاد نظری موضوع یاد شده، به رویه‌ها و عملکردهای کشورها با توجه به آمار، شواهد و ارقام موجود نیز اشاره شده است. کلیدواژه‌ها: تعهدات بین‌المللی، حقوق بین‌الملل بشر، حق بر حیات، حق بر سلامت، کرامت انسانی، سالمندان، تبعیض در سن

مسئولیت دولت‌ها به همکاری بین‌المللی برای رعایت حق بر سلامت همگانی

زهرا صفری

حق بر سلامت یکی از حقوق بنیادین و اساسی در حوزه نسل دوم حقوق بشری است. طی اعلامیه جهانی حقوق بشر، سلامت به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه کرامت انسانی شناخته شده است. بر اساس ماده 25 اعلامیه جهانی حقوق بشر و ماده ۱۲ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی حق بر سلامت را برای همه افراد، بدون تبعیض و فارغ از هرگونه خصیصه انسانی شناسایی می‌کند. حق بر سلامتی به معنای فقدان بیماری نیست بلکه بدین معناست که دولت‌ها باید تمام تلاش خود را برای اینکه حقوق افراد در حفظ و بهبود سلامتی رعایت شود، انجام دهند. حقوق جهانی سلامت مبین آن است که سلامتی و سرنوشت تمامی افراد جهان به یکدیگر وابسته است و خطر بیماری در یک کشور می‌تواند کشور دیگری را نیز با تهدید رو به رو کند. برای آنکه عدالت جهانی در حوزه سلامت برقرار شود باید بهداشت جهانی که فقط با رعایت و همکاری پیشرفته دولت‌ها و مشارکت حاکمیت‌ها و مردم امکان‌پذیر است، گسترش پیدا کند. دولت‌ها بر اساس قوانین حقوقی و عرفی و تعهدات اخلاقی متعهد به رعایت پروتکل‌های بهداشتی لازم و همچنین خدمات‌رسانی به اتباع خود و دولت‌های دیگر در عرصه بین‌الملل هستند. در این مقاله تلاش می‌شود مسئولیت و تعهدات دولت‌ها در عرصه بین‌الملل برای رعایت حق بر سلامت همگانی بررسی شود.

کلیدواژه‌ها: حق بر سلامت، دولت‌ها، تعهدات بین‌المللی، حقوق بشر.

بررسی ابعاد حقوقی شیوع ویروس کرونا در نظام حقوق داخلی و حقوق بین‌الملل

دکتر محمود عباسی^۱

دکتر لیلا ناصری^۲

شیوع ویروس کرونا / کووید ۱۹، به یکی از بزرگ‌ترین شوک‌های تاریخ معاصر تبدیل شده، سلامت انبای بشر را تحت الشعاع قرار داده، آثار و پیامدهای زیانباری بر جامعه بشری و به بازارهای مالی کشورها وارد کرده و حقوقدانان و وکلای بین‌الملل را وارد پرونده‌های گوناگون و دعاوی بین‌المللی نموده است به گونه‌ای که می‌توان پیش‌بینی کرد که حقوقی داخلی و بین‌المللی نیز دچار تحول خواهد شد و کشورها در پرتو آن باید در جستجوی نظم نوین حقوقی باشند. موضوعات جدیدی همچون امنیت زنجیره‌ای غذایی بشر، سلامت و بهداشت محیط زیست انسانی، جانوری و نباتی؛ ایمنی زیرساخت‌های زندگی اجتماعی به هم پیوسته بشری؛ برداشتن حد و مرزهای جغرافیایی کشورها در تعریف سلامت و بهداشت زندگی بشر؛ توجه جدی به خاستگاه طبیعت همگانی در زندگی همه جانبه انسانی در کره زمین؛ خروج از انزوای جغرافیایی در برخورداری از تکنولوژی‌های پیشرفته پزشکی و بهداشتی جهانی و... جزء مسائلی خواهد بود که تحولات حقوقی جدید را برای نسل بشر امروز و آینده رقم خواهد زد.

بدلیل ارتباط موضوعی ویروس کرونا با بهداشت و سلامت عمومی، این سؤالات اساسی فراروی ما قرار دارد: ابعاد حقوقی و اساسی این بیماری و بحران پاندمی که کشورها را درگیر خود کرده چیست؟ پیشگیری و مهار کرونا با کدام سازوکار حقوقی امکان برنامه‌ریزی و قابلیت اجرایی دارد؟ آیا سازوکارهای عادی پیش‌بینی شده در نظام حقوقی موجود در سطح داخلی و بین‌المللی و در شرایط عادی پاسخگوی نیازهای جامعه بوده و یا باید با رویکرد مدیریت بحران به مقابله با مشکل پرداخت. با توجه به پیوند موضوع سلامت و بهداشت عمومی با تجارت بین‌المللی، آثار و تبعات اعمال تدابیر محدودکننده بر اقتصاد جهانی و اقتصاد دولت‌های درگیر چگونه است؟ پاسخگویی به این سؤالات و ده‌ها سؤال اساسی دیگری که پیرامون موضوع مطرح می‌شود دستاویز نگارندگان مقاله است.

کلید واژه‌ها: ابعاد حقوقی، کرونا، نظام حقوق داخلی، نظام حقوق بین‌المللی، نظم نوین حقوقی.

۱. معاون حقوق بشر و امور بین‌الملل وزیر دادگستری، دانشیار دانشگاه شهید بهشتی و رئیس اتحادیه انجمن‌های علمی گروه حقوق ایران.

۲. عضو هیأت علمی جهاد دانشگاهی دانشکده علوم پزشکی شهید بهشتی و Governmental Expert of UNCAC.

مسئولیت‌های حقوق بشری دولت‌ها در مواجهه با بحران کرونا

مینا کوهی^۱

عطاله صالحی^۲

در پی بحران جهانی ناشی از ویروس کرونای جدید دغدغه و نگرانی عمده نهادهای پایش حقوق بشر به محدود شدن آزادی‌های فردی به علت وضع محدودیت‌ها و مقررات بهداشتی ویژه معطوف شده است و نقش کلیدی پایبندی به موازین حقوق بشر در حفظ، ارتقا و تضمین سلامت همگانی در شرایط بحرانی کنونی مغفول مانده است. به نظر می‌رسد تحقق حق بشری "بهره‌مندی از بالاترین معیارهای قابل حصول سلامت جسم و روان" در عمل و در مقیاس جهانی - قطع نظر از الزام‌آور بودن به موجب اسناد بین‌الملل - یگانه راه برون‌رفت از بحران کرونا باشد. تجربه تاریخی بشر در بحران‌های عالمگیر گذشته نیز اهمیت همبستگی جوامع و پرهیز از یکجانبه‌گرایی را آشکار نموده است.

رابطه حق‌های بشری با یکدیگر به مثابه حلقه‌های زنجیر است با همان درهم تنیدگی و جدایی ناپذیری. همان‌گونه که حلقه‌های منفرد، جدا و گسسته اساساً مفهوم و غایت زنجیر را ساقط می‌کند برخورد گزینشی با حق‌های بشری نیز حفظ کرامت انسان که غایت حقوق بشر است را ناممکن می‌سازد. از این رو حق بر سلامت را نمی‌توان جدای از سایر حق‌های بشری تأمین کرد به‌ویژه که در بحران‌های سلامت همگانی حق‌های بشری بیشتر در معرض تهدید واقع می‌شوند.

ناکامی در حمایت از حقوق بنیادین بشر، وخامت بحران کرونا را تشدید کرده است، بنا بر این در برهه کنونی بازنگری در مفهوم "حق بر سلامت" به‌عنوان زیربنایی‌ترین حق بشر - که همزمان راهنما، مرجع و سنجه‌ای برای اطمینان از اتخاذ واکنش مناسب در همه‌گیری‌هاست - ضروری می‌نماید.

کلیدواژه‌ها: حق بر سلامت، حقوق بشر، اسناد بین‌الملل، سلامت همگانی.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق خصوصی دانشگاه شهید باهنر کرمان، koohimina@gmail.com.

۲. استادیار دانشکده حقوق و الهیات دانشگاه شهید باهنر کرمان، drsalehi@uk.ac.ir.

بررسی محدودیت و انحراف از تعهدات حقوق بشری دولت‌ها در دوران کرونا

سید مهران محمدی^۱

حجه اله ابراهیمیان^۲

بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ وضعیتی بحرانی را در سطح جهان ایجاد کرده که بسیاری از سیستم‌های سیاسی و اقتصادی جهان را به سمت اضمحلال کشانده است. عملکرد دولت‌ها بیش از گذشته زیر ذره بین حقوق بشر قرار گرفته و آنها را مجبور به اعمال محدودیت و یا انحراف از برخی تعهدات در این زمینه نموده است. این مقاله با رویکردی توصیفی-تحلیلی و با توضیح اینکه چرا اقدامات لازم برای مهار همه‌گیری در قواعد حقوق بشری ضروری است، آغاز شده و در پاسخ به این پرسش‌ها که دولت‌ها در چه زمانی به طور مشروع می‌توانند برخی تعهدات حقوق بشری خود را محدود، منحرف و یا معلق کنند و آیا اساساً مشروعیتی در کار هست یا خیر، نتیجه‌گیری می‌کند که به‌رغم انعطاف‌پذیری معاهدات حقوق بشری در شرایط اضطراری و تجویز محدودیت و انحراف از برخی تعهدات، هم-زمان برخی اقدامات می‌تواند تأثیر مخربی در بهره‌مندی از تعدادی از حقوق بشر داشته باشد و با آن که محدود کردن برخی از آزادی‌ها ممکن است برای مقابله با شیوع کووید ۱۹ به صورت مقطعی لازم باشد، این محدودیت‌ها و انحراف‌ها باید با دقت مورد بررسی و نظارت محاکم ملی و بین‌المللی و نهادهای معاهده‌ای مربوطه قرار گیرند تا از سوءاستفاده و کنکاش مداخله‌گرایانه دولت‌ها در حقوق بشری افراد یک جامعه جلوگیری شود.

کلیدواژه‌ها: حقوق بشر، کرونا، کووید ۱۹، سازمان بهداشت جهانی.

۱. دانشجوی دکتری تخصصی حقوق بین‌الملل عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قم (نویسنده مسئول)
sedmehran@yahoo.com

۲. استادیار، عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قم.

بحران بیماری کووید ۱۹، حق بر سلامتی بشر و مسئله حقوق حیوانات

علی مشهدی^۱

سحر صولتی^۲

بحران کووید ۱۹ زمینه توجه بیش از پیش جامعه بین‌المللی را به تأثیر مناسبات میان حق بر سلامتی انسان با حقوق حیوانات فراهم کرد؛ چه اینکه شیوع برخی بیماری‌های جهانی نظیر ایدز، سارس، و کووید ۱۹ به گونه‌ای مستقیم به نحوه مواجهه غیرمعمول انسان با حیوانات و طبیعت برمی‌گردد. مسئله اساسی این است که چگونه رعایت نکردن حقوق حیوانات، از جمله نگهداری غیربهداشتی آنها و بازارهای تجارت گوشت حیوانات وحشی و غیرمجاز، زمینه‌ساز بروز فجایعی این‌چنینی در مورد سلامتی بشر شده است. در این مقاله تلاش شده است به مناسبات میان حق بر سلامتی بشر و حقوق محیط زیست و مسئله رعایت حقوق حیوانات نیم‌نگاهی داشته باشیم. فرض اساسی نگارندگان در این نوشتار بر این مینا استوار است که به علت نداشتن توجه جدی به مسئله حق بر محیط زیست در ارتباط با حقوق حیوانات، حق بر سلامتی بشر در جهان کنونی در دوره بیماری کووید ۱۹ نیز در معرض تهدید قرار گرفته است. در نهایت، به نظر می‌رسد که برای پیشگیری و گسترش بحرانی مشابه در آینده نیازمند اتخاذ تدابیر حقوقی مناسب از سوی دولت‌ها، به‌ویژه در چهارچوب تدوین کنوانسیون‌هایی در مورد تجارت غیرقانونی حیوانات و رعایت استانداردهای محیط زیستی و بهداشتی در حقوق داخلی کشورها و همکاری همه دولت‌ها برای جلوگیری از بروز دوباره چنین بحران‌هایی هستیم.

کلیدواژه‌ها: حق بر سلامتی، حقوق بین‌الملل محیط زیست، حقوق حیوانات، کنوانسیون سایتس.

کوید ۱۹،

خوانشی نهادی از مسئولیت بدون تقصیر دولت‌ها در حوزه حقوق سلامت

حجت وحیدی^۱

نظام‌های مسئولیت مدنی پزشکی مشتمل بر نظام کلاسیک، نظام مشارکت توأمان، و نظام پاسخگو در مواقع بحران و خطر همه جانبه با فراگیری بیماری کرونا طی سال ۲۰۲۰ توانسته است دستخوش تحولات مختلفی در نظام‌های حقوقی متعارف دنیا گردد. با گسترش دامنه‌های دیگری از جهش ژنتیکی کوید ۱۹ مفاهیمی چون مسئولیت بدون تقصیر دولت، مسئولیت جبران خسارت، رابطه بیمار و پزشک، پرونده الکترونیک و اسرار پزشکی بیماران، امنیت سلامت و جبران خسارت توسط بیمه‌گرها، و درمانگری از راه دور به عنوان محورهایی از مباحث مهم حقوق سلامت مورد مذاقه حقوقدانان قرار گیرد. از سوی دیگر نظام فقه پویای جعفری با اتکاء بر منابع عقلی و نقلی، خود را در کانون تجزیه و تحلیل به نیازهای نوین قرار داده و تلاش می‌کند خوانشی فقهی از رژیم‌های مسئولیت پزشکی در حوزه سلامت عمومی جامعه را ارائه نماید و به این پرسش پاسخ دهد که آیا مسئولیت مدنی دولت در نظام جمهوری اسلامی می‌تواند تنها با تکیه بر عنصر تقصیر، عدالت سلامت و تأمین اجتماعی در دوره فراگیری بیماری حاد و خانمان برانداز را برقرار سازد؟ اگر چنین نیست، چه نظرانی برای جایگزینی مسئولیت براساس تقصیر وجود دارد؟ علت اصلی پذیرش مسئولیت بدون تقصیر برای دولت در حوزه کرونا چیست؟ حیطة این مسئولیت شامل کدام دسته از زیان‌ها می‌باشد و فرآیند جبران آنها کدام روش است؟ و آیا شرایط خاصی برای وقوع این مسئولیت برای دولت و عناصر زیر مجموعه آن وجود دارد؟ نظام‌های حقوقی برای حل معضلات حقوقی مسئولیت پزشکی در دوره کرونا چه راه حلی دارند؟ در این مقاله در صدد خواهیم بود تا با تبیین مفاهیم مسئولیت بدون تقصیر و بازشناسی نظریات پیرامون آن، به شکل خاص نظریه خطر و ضرورت جبران خسارت و نظریه تضمین و صیانت از حق سلامت شهروندان را مورد واکاوی قرار دهیم و با مصادیقی از اسرار پزشکی و درمانگری از راه دور نگاه تازه‌تری به اصل مسئولیت مدنی سلامت در دولت‌ها داشته باشیم.

فصل سوم

کرونا و مسئولیت‌های اخلاقی در ابعاد ملی و بین‌المللی

سلوكيات المواطن في التحديات الصحية و الأمنية الشاملة، بين المسؤولية الأخلاقية و المسؤولية القانونية

محمد كاظم الحكيم^١

أثارت وبائية كورونا كمصاديقية للتحديات الصحية الشاملة في كل مجتمع، التساؤل حول معايير التمييز بين المسؤولية القانونية و المسؤولية الأخلاقية، لدى جهات التشريع؛ و ما تستتبع من نتائج في مدى مراعات الحقوق الفردية أو الحد منها؛ و هذا قد يمثل تعارضاً جاداً بين الحقوق الفردية و حقوق المجتمع؛ حيث يفرض دراسة الموضوع من مختلف جهات النظر المطروحة في الساحة العلمية و ما تستجره من تداعيات في القوانين و العلاقات الاجتماعية على الصعيد الوطني و الدولي؛ خاصة بالنسبة إلى تأثر الموضوع بما يعمه من التحديات الأمنية؛ جسمياً و نفسياً و اجتماعياً. هذا ما تناوله الكتاب؛ مستهدفة ترسيم المشتركات و المفارقات بين الاتجاهات النظرية في سبيل اتضاح دائرة النقاش و نظراً إلى حداثة الموضوع؛ و ذلك للانطلاق نحو التقريب بين وجهات النظر في معترك الآراء. ينهج المقال، الطريقة الاستدلالية و على أساس المصادر المتوفرة في المكتبات.

الكلمات المفتاحية: المواطن، التحديات الصحية و الأمنية الشاملة، المسؤولية القانونية؛ المسؤولية الأخلاقية.

مسئوليته الدولة الاخلاقيه تجاه جائحه كورونا فى السلامه النفسيه و الجسديه ، رويه نقديه من الواقع

عماد الهلالي^١

من أقوى آثار وباء كوفيد ١٩، وبعد الخسائر الرهيبة في الحياة البشرية، أثره على السلامة النفسية لسكان الكوكب. فقد تعرضت حركة الناس في شتى أرجاء العالم لتضييق بالغ، وتعقب ورقابة. فكان لذلك أثر على قدرتنا على كسب العيش والدراسة، بل ومرافقتنا لأحبابنا في نهاية حياتهم. يبدو أن الصحة النفسية واحدة من أكبر ضحايا هذا الفيروس المستجد.

في هذا المقال سأحدث عن مسؤولية الدولة تجاه شعبها عن الإصابات النفسية التي قلما لفتت انتباه وسائل الإعلام، وتتبعها الدول المختلفة التي لم تولي أهمية لهذه الحالات المرضية النفسية.

سأنتقل من مقالي هذا إلى حالة حقيقية وقعت لأحد أصدقائي المثقفين وإصابته في حالة نفسية مازال يعاني منها، ولو كانت هناك توعيات وإرشادات من قبل الدولة أو مؤسساتها لقلّت الإصابات، وهي من المسؤوليات الأخلاقية للدولة تجاه شعبها، وكذلك الشعب تجاه الشعب.

الكلمات المفتاحية: مسؤولية الدولة، جائحة كورونا، السلامة النفسية، السلامة الجسديه، المسؤوليات الأخلاقية.

كثيراتس بحران كورونا و مسئوليت هائي حقوقى و اخلاقى عربوط به
رعايت سلامت همكالى
چكيد مطالات

١. كاتب و باحث عراقى، استاذ فى الجامعات.

مسئولیت‌های اخلاقی در قبال سلامت معنوی و روانی بیماران

مسعود آذربایجانی^۱

گسترش و فراگیری بیماری کرونا، فرصتی را فراهم کرد که اندیشمندان درباره ابعاد و مسائل گوناگون این بیماری و بیماری‌های حادّ و مزمن مشابه تأمل کنند. در این جستار موضوع بحث مسائل، پرسش‌ها و چالش‌های بیماران در حوزه سلامت معنوی و روانی و مسئولیت‌های اخلاقی ما در قبال آنان است. روش ما در این مقاله، مشاهدات بالینی و تجربی و نیز روش عقلی و تحلیل محتوای کیفی متون دینی و اخلاقی در این حوزه است. هدف و غایت این مقاله نیز ارائه راهکارها و راهبردهای اخلاقی برای بهبود حوزه سلامت روانی و معنوی است. بخشی از چالش‌های بیماران در حوزه سلامت روانی عبارتند از: افسردگی، اضطراب، ترس (فوبیا) و اختلال پس‌ضربه؛ که از شایع‌ترین تشخیص‌های همبود با بیماری کرونا یا موارد مشابه است. برخی از پرسش‌ها و چالش‌های معنوی بیماران نیز عبارتند از: چرا من بیمار شدم؟ عدالت خدا کجاست، من که به وظایف دینی‌ام عمل می‌کردم؟ آیا بیماری نوعی تنبیه خداوند است؟ چرا خدا من را شفا نمی‌دهد در حالی که خیلی دعا می‌کنم؟ مهربانی خدا را چگونه باور کنم؟ تعارضات معنوی‌ام را چگونه حل کنم؟ چگونه می‌توانم در حال بیماری با خدا ارتباط برقرار کنم؟ چگونه می‌توانم احساس رضایت و احوال معنوی را تجربه کنم؟ چه طور با مرگ کنار بیایم؟ حال با عنایت به این دسته از نیازهای بیماران در حوزه سلامت روانی و معنوی و توجه نکردن مدیران و مسؤولان مربوطه به این دسته از نیازها در مراکز درمانی (اهتمام‌ها تنها به مسائل جسمانی بیمار معطوف است)، پرسش اصلی این جستار مسئولیت اخلاقی ما در قبال این دسته از نیازهای مهم، فراگیر و تأثیر گذار بیماران است. بر اساس مکاتب سه‌گانه وظیفه‌گرایی، سودگرایی و فضیلت‌گرایی مسئولیت‌های اخلاقی جامعه در حوزه سلامت روانی و معنوی نشان داده می‌شوند. برخی از یافته‌های تحقیق عبارتند از: ۱. مدیران و متولیان مراکز بهداشت و درمان در قبال سلامت روانی و معنوی بیماران نیز مسئولیت دارند؛ ۲. سیاست‌گذاران دولتی و نهادهای حاکمیتی در مورد سلامت روانی و معنوی بیماران مسولیت دارند، ۳. مراکز و نهادهای کلینیکی و بالینی روانشناختی در باره سلامت روانی بیماران جسمی نیز مسئولیت دارند؛ ۴. نهادهای دینی و معنوی نیز در قبال سلامت معنوی بیماران و خانواده آنان مسئولیت دارند؛ ۵. آحاد مردم نیز در حد توانایی در این مورد مسئولیت دارند.

کلیدواژه‌ها: سلامت روانی، سلامت معنوی، بیماران، مسئولیت‌های اخلاقی.

آثار و برکات بلایای فراگیر با تطبیق بر بیماری کرونا از منظر آموزه‌های دینی

علی توحیدی نژاد^۱

یکی از مباحث روز جامعه، بیماری کرونا، علت پیدایش آن، راه کارهای مقابله و آسیب‌های فردی و اجتماعی این ویروس است. کرونا، کسب و کارها را مختل کرده، سلامتی افراد زیادی را به مخاطره انداخته و جان بسیاری را نیز گرفته است، از این رو بیشتر مردم، این بیماری را نوعی بلا و مصیبت فراگیر تلقی می‌کنند و با نگاه منفی به آن می‌نگرند، در حالی که با نگاه جامع اسلامی به این ویروس می‌توان قوت‌ها و برکات متعددی برای آن شمارش نمود. از آنجا که آثار منفی و جنبه تخریبی این ویروس بیشتر نمایان شده و جنبه‌های مثبت آن مخفی مانده، ضروری است این نکات مثبت نیز گوشزد شود تا از رهگذر این مجموع-نگری، بار روانی آن کاسته و زنگار غفلت با بیان نکات مثبت زدوده شود. پژوهش پیش‌رو با هدف آگاهی بخشی به اقشار مختلف جامعه نسبت به آثار مثبت این ویروس در زندگی مادی و معنوی بشر، با مطالعه و بررسی آموزه‌های دینی برخی از این فواید همچون یاد خدا، صله رحم، ایجاد روحیه همکاری، آگاهی از ضعف انسان و یادآوری مرگ، را شمارش نموده است. روش پژوهش این نوشتار کتابخانه‌ای و متکی به نرم‌افزارهای علوم اسلامی و منابع روایی می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: کرونا، آزمایش و امتحان، فلسفه بلایا، یاد مرگ، صله رحم و معارف قرآن و حدیث.

خود مراقبتی؛ الزام شرعی یا توصیه بهداشتی؟

دکتر علی تولایی^۱

زهرا حسین پور^۲

در نگرشی عام، خودمراقبتی؛ عملکردی آگاهانه، آموختنی و تنظیمی است که برای تأمین و تداوم شرایط و منابع لازم برای ادامه حیات و حفظ عملکرد جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی و رشد فرد در محدوده طبیعی و متناسب برای حیات و جامعیت عملکرد وی اعمال می‌گردد. یکی از انواع خودمراقبتی؛ خودمراقبتی در بیماری‌های مزمن و حاد برای جلوگیری از شیوع و ابتلای دیگران است. مقاله حاضر به شیوه تحلیلی براساس مبانی فقهی به بررسی خودمراقبتی از منظر حکم تکلیفی می‌پردازد.

مروری تاریخی بر داده‌های موجود حاکی از آن است که در مقاطعی از تاریخ با شیوع بیماری‌هایی چون وبا و طاعون، بحث از خودمراقبتی نیز در محافل فقهی مطرح شده است. استناد به احادیثی چون بر حذر بودن از بیماری‌هایی چون وبا و نیز وجوب حفظ نفس به‌عنوان یکی از مقاصد خمس و ملاک تشریح احکام، مستند برخی از فقیهان امامیه و شافعیه برای حکم به وجوب اجتناب از بیمار واگیردار و حرمت ورود به اماکن و مناطقی است که آلوده به بیماری بوده و خوف سرایت بیماری وجود دارد.

در مقابل این رویکرد، چه بسا بتوان مسأله کلامی قضا و قدر و عدم تأثیر اسباب به ذات خود را سبب موضع‌گیری‌های مخالف در مسأله خودمراقبتی و مسئولیت ناشی از عدم دانست؛ نظری که تطبیق آن بر مسأله حکم شرعی خودمراقبتی، نیازمند بررسی بیشتر است.

کلیدواژه‌ها: خودمراقبتی، الزام شرعی، بیماری واگیردار، قضا و قدر، فقه امامیه.

۱. دانشیار دانشکده الهیات، دانشگاه یزد. tavallaee@yazd.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری الهیات - فقه و مبانی حقوق، دانشگاه مذاهب اسلامی تهران.

zahra_hoseinpoor99@yahoo.com

تأملی نو در مناسبات دولت اسلامی و خانواده در کنترل بیماری‌های فراگیر با تأکید بر کرونا

جواد حبیبی تبار^۱

سید موسی موسوی^۲

کرونا ویروس در سال ۲۰۲۰ میلادی تمام کشورها از جمله ایران را درگیر خود کرد. به‌رغم اقداماتی که دولت‌ها برای جلوگیری از شیوع این بیماری داشتند، در مجموع توفیق چندانی حاصل نشد و این بیماری به حالت پاندمی درآمد. در حال حاضر دولت‌ها درصد کاهش این بیماری و کنترل شیوع بیش از پیش آن برآمده و در حوزه‌های گوناگون برنامه‌ها و اقداماتی را در دستور کار قرار داده‌اند. در این بین یکی از اقدامات لازم برای کنترل شیوع کووید ۱۹، تنظیم مناسبات دولت با خانواده است، این مقاله با بهره‌گیری از منابع اسلامی به روش توصیفی و تحلیلی به دنبال دستیابی به الگویی کارآمد در مناسبات فرا حقوقی دولت اسلامی در کنترل بیماری‌های فراگیر با تأکید بر کرونا است. بر اساس فرضیه این نوشتار، مناسبات دولت و خانواده می‌تواند از دوگانه حقوق و اخلاق عبور کرده و رابطه حاکمیت و خانواده در نوع دیگری از مناسبات تحت عنوان «حقوق نرم» مطرح شود. یافته‌های تحقیق نشان از این دارد که با توجه به پاسخگو نبودن جرم‌انگاری برای خانواده‌های بی‌توجه به شیوع بیماری کرونا از طرفی و فراگیر نبودن عمل به هنجارهای اخلاقی از سوی دیگر، «حقوق نرم» به‌عنوان یک مدل اجتماعی و یکی از مناسبات فرا حقوقی، می‌تواند نقش بسزایی در کاهش بیماری‌های فراگیر داشته باشد. در این الگو افراد بدون ترس از مجازات و با ملاحظه مصالح و منافع خود و خانواده‌شان، اقدام به رعایت حقوق دیگران کرده و ملتزم به آن می‌شوند. طراحی این الگو دارای توجیهات فقهی بوده و همچنین دولت و خانواده در این الگو دارای وظایف متقابل هستند که در این مقاله به آنها پرداخته شده است.

کلیدواژه‌ها: کرونا، دولت اسلامی، خانواده، حقوق نرم، بیماری فراگیر.

۱. استاد خراج فقه و اصول حوزه و دانشیار گروه فقه و حقوق قضایی جامعه المصطفی العالمیه،
prof.javadhabibitabar@yahoo.com. (نویسنده مسئول).

۲. مدرس سطوح عالی حوزه و دانش‌آموخته دکتری مطالعات زنان،
mrfm2@yahoo.com.

بررسی چالش‌های اخلاقی و حقوقی تراحم دسترسی به دارو و امکانات درمانی هنگام همه‌گیری بیماری

محمود حکمت‌نیا^۱

بیماری همه‌گیر، بیماری یا عارضه‌ای خاص مربوط به سلامتی یا سایر عارضه‌های مرتبط با سلامتی است که به وضوح از میزان طبیعی خود فراتر رفته و در سراسر جهان یا در منطقه وسیعی از مرزهای بین‌المللی تعداد زیادی از افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این بیماری ممکن است دارو و امکانات شناخته شده داشته باشد و یا اینکه نیازمند کشف و اختراع جدید برای مواجهه با آن باشد. در هر صورت اگر امکانات موجود و یا مورد نیاز درمان و یا پیشگیری با نیازمندی افراد اعم از بیماران و یا افراد در معرض بیماری کفایت نکند تراحم در تخصیص امکانات مطرح می‌شود؛ زیرا در صورت تراحم عده‌ای ممکن است از بیماری نجات پیدا کنند و عده‌ای تلف شوند. با وجود چنین چالشی این پرسش مطرح می‌شود که عدالت در توزیع منابع میان نیازمندان چگونه محقق می‌شود. معیارهای معین اخلاقی برای ترجیح چیست؟ وظیفه دولت در این زمینه چیست؟

در پاسخ به این پرسش ممکن است به معیارهای نسبت به درمان‌گر، افراد مؤثر در برنامه‌ریزی برای درمان، افراد مؤثر در تأمین نیازهای اساسی جامعه و میزان تأثیر دارو و امکانات در بیمار و مانند اینها مطرح کرد. اتخاذ هر یک از این معیارها نیازمند ارایه نظریه معینی در عدالت است که برای ارایه آن باید مبانی مانند ارزش حیات و امکان تجزیه ارزش حیات براساس اموری چون سن آن مطرح کرد. مقاله حاضر با این پیش‌فرض که ارزش حیات تجزیه‌ناپذیر است و نمی‌تواند اموری مانند سن افراد به سن استحقاقی و سن تفضلی مرجع برای تفکیک باشد باید معیارهای ثانوی مطرح کرد. این مبانی و معیارها در ادبیات فقهی نیازمند بررسی منابع و فنای فقهی در موضوعات مشابه است. به همین خاطر مقاله حاضر تلاش می‌کند با توجه به پیش‌فرض‌های اخلاقی بر اساس ادله و فتاوای فقهی معیارهای عینی ارایه دهد.

کلیدواژه‌ها: بیماری همه‌گیر، تراحم در دسترسی به دارو، نظریه عدالت، فقه اسلامی.

زنان و مدیریت بحران کرونا در خانواده

مهدی زارع^۱

ربابه زینوند لریستانی^۲

خانواده اولین نهاد اجتماعی است که نقش مهمی در سلامت جامعه ایفا می‌کند و زنان به‌عنوان رکن اصلی خانواده تا حد قابل توجهی می‌توانند نقش بسزایی در حفظ سلامت افراد خانواده داشته باشند؛ چراکه ستون اصلی نهاد ارزشمند خانواده هستند و تصمیم‌گیری‌های هوشمندانه آنان و رویارویی هرچه قوی‌تر در مقابل هر بحرانی از جمله بحران کرونا از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این پژوهش ابتدا به تعاریفی از بحران و مدیریت آن پرداخته شده و سپس نقش زنان در فرایند مدیریت بحران کرونا و توانایی آنان برای مهار آن در خانواده بررسی شده است. این تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی و کاربردی می‌باشد و روش گردآوری اطلاعات با استفاده از روش کتابخانه‌ای و اسنادی صورت گرفته است. آنچه که از این پژوهش به دست آمده این است که در فرایند مدیریت بحران در خانواده زنان نقش کلیدی و اساسی برای بازگرداندن اعضای خانواده به آرامش و تثبیت روانی آنان ایفا می‌کنند.

کلیدواژه‌ها: بحران، مدیریت بحران، کرونا، خانواده

1. Zare.m461@gmail.com.
2. lorestani.r@yahoo.com.

فلسفه مسئولیت اخلاقی و حقوقی متقابل مردم و دولت بر حفظ سلامت شهروندان در مبارزه با ویروس کرونا

محمدحسین طالبی^۱

وقتی می‌گوییم مردم و دولت بر حفظ سلامت شهروندان مسئولیت اخلاقی و حقوقی دارند، به یقین کسانی نیز صاحبان حق اخلاقی و حقوقی (قانونی) بر سلامت‌اند. بنابراین، فلسفه مسئولیت اخلاقی و حقوقی مردم و دولت بر حفظ سلامت شهروندان لزوم استیفای حق اخلاقی و حقوقی آنها بر سلامت است؛ زیرا تا پای حقی درکار نباشد، مسئولیتی متوجه کسی نخواهد بود. حال پرسش این است که: فلسفه حق اخلاقی و حقوقی بر سلامت افراد چیست؟

این مقاله با بررسی بنیاد حق اخلاقی و حقوقی بر سلامت افراد نشان می‌دهد حق بر سلامت هم یک حق اخلاقی و هم یک حق قانونی (حقوقی) است. این حق در هر دو خوانش اخلاقی و حقوقی، یک حق واجب‌الاستیفاست. زیرین‌ترین بنیاد این حق قانون طبیعی ناظر به حق بر سلامت است. بنابراین، از آن جهت که این حق یک حق اخلاقی است، به لحاظ عقلی بر همه افراد لازم است با رعایت پروتکل‌های بهداشتی هم از حق بر سلامت خود مراقبت کرده و آن را استیفا کنند و هم مزاحمتی برای سلامت دیگران نداشته باشند. و نیز از آن جهت که این حق یک حق قانونی است، به لحاظ حقوقی، یعنی براساس قوانین مصوب، همه شهروندان هم مسئول حفظ سلامت خویش بوده و هم ملزم به رعایت اصول بهداشتی در راستای حفظ سلامت دیگران هستند.

افزون بر آن، دولت‌ها نیز بخشی از مسئولیت حقوقی تامین و حفظ سلامت شهروندان را در برابر ویروس کرونا بر عهده دارند. دلیل این امر آن است که ویروس کرونا تهدیدکننده امنیت جانی مردم است. تامین امنیت جانی برای افراد یک حق گروهی است و همه مردم در کنار دولت مسئول تامین آن هستند. نتیجه آن که، هم مردم و هم دولت، افزون بر داشتن مسئولیت اخلاقی، مسئولیت حقوقی حفظ سلامت شهروندان را در مبارزه با ویروس کرونا بر عهده دارند. روش تحقیق در این مقاله روشی عقلی - توصیفی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای است.

کلیدواژه‌ها: کرونا، مسئولیت اخلاقی، مسئولیت حقوقی، قانون طبیعی، حق بر سلامت، حقوق شخصی و گروهی.

واکاوی پیامدهای اخلاقی بیماری کرونا

محمد مهدی ولی‌زاده^۱

بلاایای فراگیر، پیامدهای مثبت و منفی متعددی در پی دارند که باید واقع‌بینانه نگرینسته شوند. از این میان، شناسایی ابعاد اخلاقی آنها بسیار مهم و ضروری است. در بحران کرونا، جوامع بشری با پیامدهای اخلاقی گوناگونی مواجه شده‌اند. هدف از این پژوهش، شناسایی و تحلیل آثار و جلوه‌های اخلاقی بحران کروناست. پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی بوده و طی آن، پیامدهای ویروس فراگیر کرونا، با نگاه اخلاقی استخراج شده و در سه گروه شناختی-بینشی، هیجانی-عاطفی و رفتاری دسته‌بندی شده‌اند. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که بیشترین و مهم‌ترین پیامدهای اخلاقی در دسته شناختی و بینشی واقع شده‌اند و توجه بشر به عجز خویش در برابر قدرت الهی، بزرگ‌ترین دستاورد این رخداد به شمار می‌رود.

کلیدواژه‌ها: کرونا، پیامدها، اخلاقی، بلایا

تحلیل چالش‌های اخلاقی بیماری کرونا و کارکردهای اخلاق در مواجهه با آن

محمد مهدی ولی‌زاده^۱

ابوالقاسم ولی‌زاده^۲

بلائیای فراگیر، جوامع بشری را با چالش‌هایی رو به رو می‌سازند و از این میان، چالش‌های اخلاقی، مهم‌ترین و سخت‌ترین چالش‌ها به شمار می‌آیند. شیوع ویروس کرونا، چالش‌ها و دوراهی‌های اخلاقی متعددی برای انسان‌ها به وجود آورده که شناخت و رفع آنها ضروری است. پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی بوده و هدف از آن بررسی چالش‌ها و کارکردهای اخلاقی در بیماری کروناست. این پژوهش پس از شناسایی چالش‌های اخلاقی پیش روی ویروس کرونا، به دسته‌بندی و تحلیل آنها در حوزه‌های پزشکی، رسانه‌ای، فردی، اجتماعی، اقتصادی و خانوادگی پرداخته سپس کارکردهای اخلاق در مقابله با اکثر این چالش‌ها را بررسی کرده است. یافته‌های این تحقیق حاکی از آن است که مهم‌ترین چالش‌ها و کارکردهای اخلاقی در این بحران، در حوزه پزشکی و فردی رخ می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: کرونا، چالش‌ها، اخلاقی، کارکردها، بلایا.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد اخلاق اسلامی دانشگاه معارف اسلامی و دانش آموخته سطح سه حوزه علمیه قم،
montazere14@gmail.com

۲. استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه ارومیه، a.valizadeh@urmia.ac.ir

برنامه پنل‌های کنفرانس بین‌المللی بحران کرونا و مسئولیت‌های حقوقی و اخلاقی مربوط به رعایت سلامت همگانی

سه شنبه و چهارشنبه ۲۷ و ۲۸ آبان ۱۳۹۹

افتتاحیه

ساعت ۹-۸:۱۵ صبح سه شنبه

برنامه	ساعت
قرائت قرآن کریم و پخش سرود ملی	۸:۱۵ - ۸:۲۵
خوش آمدگویی رئیس پژوهشگاه حوزه و دانشگاه حجت الاسلام و المسلمین دکتر علی محمد حکیمیان	۸:۲۵ - ۸:۳۵
سخنرانی آیت الله علیرضا اعرافی مدیر حوزه علمیه	۸:۳۵ - ۸:۴۵
گزارش دبیر علمی کنفرانس: حجت الاسلام و المسلمین دکتر حسین جوان آراسته	۸:۴۵ - ۹
لینک افتتاحیه: https://conf.rihu.ac.ir/cclmr	

پنل اول: کرونا و مسئولیت‌های حقوقی در ابعاد ملی

مدیرپنل: حجت الاسلام والمسلمین دکتر حسین هوشمند

زمان: سه شنبه ۲۷ آبان ساعت ۹-۱۲

ساعت	موضوع	سخنران
۹-۹:۱۵	مسئولیت مدنی و مصلحت: مبنای جبران خسارت	آیت الله ابوالقاسم علیدوست استاد حوزه علمیه و دانشیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه
۹:۱۵-۹:۲۵	پرسش و پاسخ	
۹:۳۰-۹:۴۵	بررسی فقهی حقوق مبتلایان به کرونا	حجت الاسلام والمسلمین سیف الله صرامی استاد حوزه علمیه و دانشیار پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
۹:۴۵-۹:۵۵	پرسش و پاسخ	
۱۰-۱۰:۱۵	تأملی نو در تناسبات دولت اسلامی و خانواده در کنترل بیماری‌های فراگیر با تاکید بر کرونا	آیت الله جواد حبیبی تبار استاد خارج فقه و اصول حوزه و دانشیار جامعه المصطفی العالمیه
۱۰:۱۵-۱۰:۲۵	پرسش و پاسخ	
۱۰:۳۰-۱۰:۴۵	تأثیر میزان علم و اختیار (قصد) ناقل بیماری و اگیردار بر مسئولیت مدنی وی	حجت الاسلام والمسلمین دکتر حسین هوشمند فیروز آبادی استادیار گروه حقوق پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
۱۰:۴۵-۱۰:۵۵	پرسش و پاسخ	
۱۱-۱۱:۱۵	نقد و بررسی صلاحیت ستاد ملی مقابله با بیماری کرونا در نظام حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران	دکتر سید احمد حبیب نژاد استادیار گروه حقوق عمومی پردیس فارابی دانشگاه تهران
۱۱:۱۵-۱۱:۲۵	پرسش و پاسخ	
۱۱:۳۰-۱۱:۴۵	چالش تعظیم شعائر دینی و مصوبات ستاد ملی مبارزه با کرونا	دکتر سید محمد مهدی غمامی استادیار گروه حقوق عمومی و بین الملل دانشگاه امام صادق (ع)
۱۱:۴۵-۱۱:۵۵	پرسش و پاسخ	
جمع‌بندی پنل از سوی مدیر پنل		
لینک پنل: https://conf.rihu.ac.ir/cclmr		

پنل دوم: کرونا و مسئولیت‌های اخلاقی در ابعاد ملی و بین‌المللی

مدیر پنل: حجت الاسلام والمسلمین دکتر مسعود آذربایجانی

زمان: سه شنبه ۲۷ آبان ساعت ۱۷-۱۳:۳۰

سخنران	موضوع	ساعت
حجت الاسلام والمسلمین دکتر مسعود آذربایجانی استاد گروه روانشناسی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه	مسئولیت‌های اخلاقی در قبال سلامت معنوی و روانی بیماران	۱۳:۳۰-۱۳:۴۵
	پرسش و پاسخ	۱۳:۴۵-۱۳:۵۵
دکتر محمود حکمت‌نیا استاد پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه	بررسی چالش‌های اخلاقی و حقوقی تزام دسترسی به دارو و امکانات درمانی هنگام همه‌گیری بیماری	۱۴-۱۴:۱۵
	پرسش و پاسخ	۱۴:۱۵-۱۴:۲۵
حجت الاسلام والمسلمین محمدکاظم حکیم کاتب و باحث عراقی، استاذ فی معهد البحوث الحوزه و الجامعة	سلوكيات المواطن في التحذيرات الصحية و الامنية الشاملة، بين المسؤولية الاخلاقية و المسؤولية القانونية	۱۴:۳۰-۱۴:۴۵
	ترجمه و پرسش و پاسخ	۱۴:۴۵-۱۵:۱۵
دکتر صدیقه مهدوی کنی عضو عینت علمی دانشگاه امام صادق(ع) - پردیس خواهران	شکوفایی گفتمان مسئولیت و الزام اخلاقی در پرتو فراگیری بحران	۱۵:۱۵-۱۵:۳۰
	پرسش و پاسخ	۱۵:۳۰-۱۵:۴۵
دکتر عماد الهلالی کاتب و باحث عراقی، استاذ فی الجامعات	مسئولیت‌دولت‌الاخلاقیه تجاه جائحه كرونا فی السلامة النفسیه و الجسدیه، رویه نقدیه من الواقع	۱۵:۴۵-۱۶
	ترجمه و پرسش و پاسخ	۱۶-۱۶:۳۰
حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمدحسین طالبی دانشیار فلسفه حقوق پژوهشگاه حوزه و دانشگاه	فلسفه مسئولیت اخلاقی و حقوقی متقابل مردم و دولت بر حفظ سلامت شهروندان در مبارزه با ویروس کرونا	۱۶:۳۰-۱۶:۴۵
	پرسش و پاسخ	۱۶:۴۵-۱۶:۵۵
جمع‌بندی پنل از سوی مدیر پنل		
لینک پنل: https://conf.rihu.ac.ir/cclmr		

پنل سوم: کرونا و مسئولیت‌های حقوقی در ابعاد بین‌المللی

مدیر پنل: دکتر سید مصطفی میر محمدی

زمان: چهارشنبه ۲۸ آبان ساعت ۱۲-۳۰:۸

سخنران	موضوع	ساعت
حجه الاسلام و المسلمین دکتر سید مصطفی میر محمدی دانشیار حقوق بین‌الملل، دانشگاه مفید	کووید ۱۹، سازمان همکاری اسلامی و درنگی در همبستگی	۸:۳۰-۸:۴۵
	پرسش و پاسخ	۸:۴۵-۸:۵۵
دکتر محمود عباسی معاون حقوق بشر و امور بین‌الملل وزیر دادگستری، دانشیار دانشگاه شهید بهشتی و رئیس اتحادیه انجمن‌های علمی گروه حقوق ایران	بررسی ابعاد حقوقی شیوع ویروس کرونا در نظام حقوق داخلی و حقوق بین‌الملل	۹-۹:۱۵
	پرسش و پاسخ	۹:۱۵-۹:۲۵
دکتر علی مشهدی (دانشیار گروه حقوق عمومی دانشگاه قم) آزاده رستگار (کارمند بخش سی‌تی‌اس‌کن بیمارستان قلب کوثر شیراز)	بحران کرونا و حق بر سلامتی کادر درمان در بیماری‌های واگیر از منظر حقوق بین‌الملل توسعه پایدار	۹:۲۵-۹:۴۰
	پرسش و پاسخ	۹:۴۰-۹:۵۰
Prof. Morten Kjaerum حقوقدان برجسته بین‌المللی، استاد حقوق دانشگاه لوند سوئد و رئیس موسسه حقوقی رانول والنبرگ سوئد	حقوق بشر، کرونا و شرایط عصر جدید	۹:۵۰-۱۰:۲۰
	ترجمه	۱۰:۲۰-۱۰:۳۰
Prof. Claire E. Brolan عضو هیأت علمی مرکز مطالعات آینده‌پژوهی و سیاست‌گذاری و رئیس دپارتمان مطالعات توسعه دانشگاه کوئینزلند استرالیا	حقوق بشر و حق سلامتی با توجه COVID-19	۱۰:۳۰-۱۱
	ترجمه و پرسش و پاسخ	۱۱-۱۱:۱۵
Prof. Brigit Toebes عضو هیأت علمی گروه حقوق دانشگاه گرونینگن هلند و مدیر مرکز مطالعات حقوق و سلامت آن دانشگاه	کرونا و حقوق بین‌الملل: حرکت به سمت آماده‌سازی دولت‌ها؛ تاب‌آوری دولت‌ها در برابر شرایط اضطراری آینده	۱۱:۱۵-۱۱:۴۵
	ترجمه	۱۱:۴۵-۱۲
جمع‌بندی پنل از سوی مدیر پنل		
لینک پنل: https://conf.rihu.ac.ir/cclmr		

اختتامیه

نوبت عصر چهارشنبه ۲۸ آبان ساعت (۱۶:۲۰-۱۵)

برنامه	ساعت
سخنرانی ویژه	۱۵:۳۰-۱۵
گزارش و جمع بندی مدیران پنل ها به تفکیک	۱۵:۳۰-۱۶
گزارش پایانی دبیر علمی کنفرانس / حجت الاسلام و المسلمین دکتر حسین جوان آراسته	۱۶:۲۰-۱۶
لینک اختتامیه: https://conf.rihu.ac.ir/cclmr	

